

Lapsidirektiivin täytäntöönpano

Mietintöjä ja lausuntoja 22/2018

Lapsidirektiivin täytäntöönpano

Oikeusministeriö Helsinki 2018

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-698-7

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, julkaisutuotanto

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	25.6.2018	
Tekijät	Työryhmän puheenjohtaja ja sihteeri Kirsi Pulkkinen		
Julkaisun nimi	Lapsidirektiivin täytäntöönpano		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 22/2018		
Diaari/hankenumero	OM 16/41/2017 OM082:00/2017	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-698-7	ISSN PDF	1798-7105
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-698-7		
Sivumäärä	118	Kieli	suomi
Asiasanat	Rikosprosessi, esitutkinta, oikeudenkäynti		
Tiivistelmä <p>Mietinnössä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, pakkokeinolakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia, tutkintavankeuslakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön direktiivi 2016/800 rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä.</p> <p>Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan. Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan lain säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydytylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydytyn osalta.</p> <p>Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista kumottaisiin säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamus selvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakainainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.</p> <p>Tutkintavankeuslakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se olisi perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen.</p>			
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	25.6.2018	
Författare	Arbetsgruppens ordförande och sekreterare Kirsi Pulkkinen		
Publikationens titel	Genomförandet av barndirektivet		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 22/2018		
Diarie-/projektnummer	JM 16/41/2017 JM082:00/2017	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-698-7	ISSN PDF	1798-7105
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-698-7		
Sidantal	118	Språk	finska
Nyckelord	Straffprocess, förundersökning, rättegång		
Referat	<p>Referat</p> <p>Betänkandet innehåller förslag om ändring av förundersökningslagen, tvångsmedelslagen, lagen om rättegång i brottmål, lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation, häktningslagen, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen och lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen. Genom de föreslagna ändringarna ska man verkställa direktivet (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden.</p> <p>Bestämmelserna i förundersökningslagen om förundersökningsmyndighetens skyldighet att meddela den misstänkta om hans eller hennes rättigheter kompletteras i fråga om misstänkta som är minderåriga. Till lagen om rättegång i brottmål fogas det bestämmelser om domstolens skyldighet att meddela en minderårig svarande om hans eller hennes rättigheter. Bestämmelserna i lagen som gäller den europeiska arresteringsordern om skyldigheten att meddela den som begärs utlämnad om hans eller hennes rättigheter kompletteras i fråga om minderåriga som begärs utlämnade.</p> <p>I lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation upphävs bestämmelsen om att åklagaren inte behöver framställa en begäran om påföljdsutredning om den unge brottsmisstänkte är utländsk medborgare och hans eller hennes stadigvarande bostad finns någon annanstans än i Finland.</p> <p>Till häktningslagen fogas en bestämmelse, enligt vilken en häktad som fyllt 18 år under häktningstiden kan hållas avskild från andra vuxna häktade, om det är motiverat med tanke på omständigheterna.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	11
YLEISPERUSTELUT	12
1 Johdanto	12
2 Nykytila ja sen arviointi	13
2.1 Lainsäädäntö	13
2.2 Käytäntö	14
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	16
4 Esityksen vaikutukset	17
5 Asian valmistelu	18
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	19
6 Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön	19
7 Lakiehdotusten perustelut	61
7.1 Esitutkintalaki	61
7.2 Pakkokeinolaki	64
7.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	65
7.4 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä	66
7.5 Tutkintavankeuslaki	66
7.6 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	68
7.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä	69

8	Voimaantulo	72
	LAKIEHDOTUKSET	73
	LAGFÖRSLAG	85
	LAPSIDIREKTIIVI	97

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 17 päivänä tammikuuta 2018 työryhmän valmistelemaan rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä annetun direktiivin (ns. lapsidirektiivi, 2016/800) kansallista täytäntöönpanoa.

Työryhmän tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tehtävänä oli arvioida myös muutosten taloudelliset vaikutukset. Työryhmän mietintö tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikausi oli 22.1.–15.5.2018. Työryhmä kokoontui seitsemän kertaa.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen oikeusministeriöstä. Jäseninä olivat hallitusneuvos Paulina Tallroth oikeusministeriöstä, poliisitar-kastaja Heidi Kankainen sisäministeriöstä, johtaja Kari Ilmonen sosiaali- ja terveystoimintamietinisteriöstä, kihlakunnansyyttäjä Yrjö Reenilä Helsingin syyttäjänvirastosta, erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksinen Rikosseuraamuslaitoksesta, käräjätuomari Jukka Jaakkola Helsingin käräjäoikeudesta ja asianajaja Auni Särkkä Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän puheenjohtaja toimi myös työryhmän sihteerinä.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 25. päivänä kesäkuuta 2018

Kirsi Pulkkinen

Paulina Tallroth

Heidi Kankainen

Kari Ilmonen

Yrjö Reenilä

Tiina Vogt-Airaksinen

Jukka Jaakkola

Auni Särkkä

**Hallituksen esitys eduskunnalle
esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, pakkokeinolakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia, tutkintavankeuslakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön direktiivi rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan lain säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn osalta.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista kumottaisiin säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Tutkintavankeuslakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin pitää erillään muista aikuisista tutkintavankeista, jos se olisi perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä kesäkuuta 2019, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800 rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä, jäljempänä *direktiivi* tai *lapsidirektiivi*, annettiin 11 päivänä toukokuuta 2016. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 11 päivänä kesäkuuta 2019.

Direktiivillä määritetään epäiltyjen tai syytettyjen lasten prosessuaalisia oikeussuojatakeita koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 67 mukaan jäsenvaltiot voivat laajentaa direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö

Tiedonsaantioikeutta rikosoikeudellisissa menettelyissä koskevan direktiivin 2012/13/EU, jäljempänä *tiedonsaantioikeusdirektiivi*, täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain säännöksiä täydennettiin rikoksesta epäillylle tehtävien ilmoitusten osalta. Esitutkintalakiin lisättiin tuolloin muita kuin vapautensa menettäneitä epäiltyjä koskeva 4 luvun 16 § ja vapautensa menettäneitä epäiltyjä koskeva 4 luvun 17 §. Vapautensa menettäneelle epäillylle on ilmoitettava hänen oikeuksistaan kirjallisesti. Lapsidirektiivissä edellytetään, että alaikäiselle epäillylle tai syytetylle on lisäksi ilmoitettava lapsidirektiivissä tarkoitetuista oikeuksista. Lapsidirektiivin täytäntöönpano edellyttää siten ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täydentämistä.

Lapsidirektiivin säännökset alaikäiselle epäillylle tai syytetylle tehtävästä yksilöllisestä arvioinnista (7 artikla) vastaavat pitkälti kansallista nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Direktiivissä lähtökohtana on, että yksilöllinen arviointi on tehtävä varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja ennen syytteeseen asettamista.

Voimassa olevan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 §:n mukaan syyttäjän on saatuaan tiedon nuoren rikoksesta 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltäviksi tulevista rikoksista on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Pykälässä on poikkeamismahdollisuus, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Tämä poikkeussäännös on otettu lakiin, koska seuraamusselvityksen pyytämistä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena tilanteessa, jossa rikos ei päädy suomalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi sen vuoksi, että henkilöä ei tavoiteta oikeuskäsittelyyn haastamiseksi (HE 172/2012 vp s. 4). Lainmuutoksen esitöissä todetaan myös, että seuraamusselvitystä ulkomaalaisesta nuoresta, jolla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa, ei pääsääntöisesti saada laadittua, koska nuorta ei tavoiteta (HE 172/2012 vp s. 5). Niissäkin tapauksissa, joissa syyttäjä ei ole tehnyt seuraamusselvityspyyntöä, tuomioistuimen tulee nykyisin varmistaa, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä, jos tuomioistuin arvioi, että seuraamus on ankarampi kuin sakkoa. Syyttäjän pyyntöä koskevaa poikkeamismahdollisuutta on kuitenkin pidettävä direktiivin kannalta ongelmallisena, koska direktiivin mukaan yksilöllinen arviointi tulisi pääsääntöisesti tehdä ennen syytteeseen asettamista.

Alaikäinen vapautensa menettänyt on nykyisin pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi (laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 3 luku 1 §). Alaikäinen tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi (tutkintavankeuslaki 3 luku 1 §). Voimassa olevat alaikäisen vapautensa menettäneen tai alaikäisen tutkintavangin erilläänpito-velvoitteet vastaavat direktiivin vaatimuksia. Tutkintavankeuslaissa ei kuitenkaan nykyisin ole säännöksiä erilläänpidon jatkamisesta, jos tutkintavankeudessa oleva täyttää 18 vuotta (12 artikla 3 kohta).

2.2 Käytäntö

Poliisin tilastoista ilmenee, että vuonna 2017 rikosperusteisesti kiinniotetuista oli 15–17-vuotiaita 871 henkilöä ja 18–20-vuotiaita 3 274 henkilöä. Vuonna 2017 pidätetyistä oli 15–17-vuotiaita 266 henkilöä ja 18–20-vuotiaita 943 henkilöä. Vuonna 2017 vangituista oli 15–17-vuotiaita 34 henkilöä ja 18–20-vuotiaita 203 henkilöä.

Rikosseuraamuslaitoksesta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 15–17-vuotiaita tutkintavankeja oli 35 henkilöä ja 18–20-vuotiaita tutkintavankeja 185 henkilöä. Päivittäin 15–17-vuotiaita tutkintavankeja oli keskimäärin kuusi henkilöä ja 18–20-vuotiaita tutkintavankeja keskimäärin 31 henkilöä.

Vuonna 2017 päättyneitä 15–17-vuotiaiden tutkintavankeusjaksoja oli 29, jotka koskivat 26 eri henkilöä. Tutkintavankeusjaksojen pituus vaihteli 3–373 päivän välillä. Tutkintavankeus kesti yli 100 päivää kuudessa tapauksessa. Tutkintavankeusjakson keskimääräinen pituus oli 80 vuorokautta.

Rikosseuraamuslaitoksesta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 laadittiin yhteensä 2 405 nuoren seuraamusselvitystä. Näistä 1 043 tapauksessa katsottiin, että valvonta ei ole tarpeellinen. Valvontaa pidettiin tarpeellisena 1 115 tapauksessa. Lausuntoa ei ole voitu laatia 247 tapauksessa. Vuonna 2016 laadittiin yhteensä 2 599 nuoren seuraamusselvitystä. Näistä 1 212 tapauksessa katsottiin, että valvonta ei ole tarpeellinen. Valvontaa pidettiin tarpeellisena 1 121 tapauksessa. Lausuntoa ei ole voitu laatia 266 tapauksessa.

Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 tehtiin 3 673 15–17-vuotiasta rikoksentehtävää koskevaa ratkaisua, joista 2 211 asiassa ratkaisu oli syyte.

Tilastokeskuksen tilastosta (Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset, Rangaistukset kansalaisuuden, asuinpaikan ja rikoksen mukaan 2016) ilmenee, että vuonna 2016 oli

22 257 tapausta, jossa henkilö tuomittiin oikeudessa muuhun kuin sakkorangaistukseen. Näistä 553 tapauksessa tuomittu oli rikoksentekohetkellä 15–17-vuotias, 2 057 tapauksessa 18–20-vuotias ja 2 610 tapauksessa 15–20-vuotias. Oikeudessa ankarampaan kuin sakkoon tuomituista oli siten 15–20-vuotiaita 11,7 prosenttia.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tarkoituksena on panna lapsidirektiivin säännökset kansallisesti täytäntöön. Voimassa oleva lainsäädäntö pääasiassa täyttää direktiivin vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin lainsäädännön täydentämistä alaikäiselle rikoksesta epäillylle tai syytetylle tehtävien ilmoitusten osalta sekä eräiden muiden alaikäisiä epäiltyjä tai syytettyjä koskevien säännösten tarkistamista.

Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Esitutkintalakiin lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle epäillylle niistä oikeuksista, joista direktiivin mukaan on ilmoitettava viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset tuomioistuinten velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan lain säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn osalta.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista ehdotetaan kumottavaksi säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyynnöitä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Alle 18-vuotias tutkintavanki on nykyisin pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voitaisiin pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä olisi alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen tavoitteena on parantaa rikoksesta epäiltyjen tai syytettyjen lasten asemaa rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että syyttäjä ei enää jatkossa voisi jättää seuraamusselvityspyyntöä tekemättä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Edellä kerrottujen tilastotietojen perusteella vaikuttaa siltä, että nuoresta rikoksesta epäillyistä tehtävien seuraamusselvitysten määrä ei eroa merkittävästi niiden tapausten määrästä, joissa 15–20-vuotiaana rikoksen tehnyt on tuomittu oikeudessa ankarampaan kuin sakkorangaistukseen. Muutos ei siten vaikuttaisi merkittävästi nuoresta rikoksesta epäillyistä tehtävien seuraamusselvitysten määrään eikä sillä olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta koskevat muutosehdotukset eivät merkittävästi lisäisi esitutkintaviranomaisten tehtäviä. Esityksessä ehdotetut poliisin säilyttämille alaikäisille vapautensa menettäneille tehtävät lääkärintarkastukset kohdistuisivat vain pieneen määrään alaikäisiä vapautensa menettäneitä. Ilmoitusvelvollisuutta ja lääkärintarkastusta koskevilla ehdotuksilla ei siten olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Direktiivin edellyttämistä poliisin lisäkoulutuksista aiheutuu kustannuksia 250 000 euroa.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2018 työryhmän valmistelemaan direktiivin täytäntöönpanoa. Työryhmän tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten taloudelliset vaikutukset.

Työryhmän toimikausi oli 22.1–15.5.2018. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, syyttäjälaitoksesta, Rikosseuraamuslaitoksesta, tuomioistuinlaitoksesta ja Suomen Asianajajaliitosta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. Kohde. Artiklan mukaan direktiivissä säädetään yhteisistä vähimmäissäännöistä tietyille oikeuksille sellaisten lasten osalta, jotka ovat a) epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä; tai b) puitepäättöksen 2002/584/YOS mukaisen eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena, jäljempänä 'etsitty'.

2 artikla. Soveltamisala. Artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka ovat epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan sen kysymyksen lopulliseen ratkaisemiseen saakka, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, sekä tarvittaessa rangaistuksen määräämiseen ja muutoksenhaun ratkaisemiseen saakka.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan etsittyyn lapseen eli eurooppalaisen pidätysmääräyksen kohteena olevaan lapseen 17 artiklan mukaisesti siitä lähtien, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

Artiklan 3 kohdan mukaan direktiiviä tai sen tiettyjä säännöksiä sovelletaan artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin henkilöihin, jotka olivat lapsia menettelyn kohteeksi joutuessaan mutta jotka ovat sen jälkeen täyttäneet 18 vuotta, jos soveltaminen on asianmukaista ottaen huomioon tapauksen kaikki olosuhteet, muun muassa asianomaisen henkilön kehitystaso ja haavoittuvuus. Artiklan 3 kohta ei kuitenkaan koske 5 artiklaa, 8 artiklan 3 kohdan b alakohtaa ja 15 artiklaa siltä osin kuin kyseisissä säännöksissä viitataan vanhempainvastuunkantajaan. Jäsenvaltiot voivat päättää, että direktiiviä ei sovelleta sen jälkeen, kun henkilö on täyttänyt 21 vuotta.

Direktiivin 6 artiklassa edellytetyn mukaisesti alle 18-vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n nojalla puolustajan määräys voi jatkua, vaikka epäilty täyttäisi 18 vuotta.

Direktiivin 7 artiklaa vastaavaa lakia nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sovelletaan henkilöön, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15–20-vuotiaana.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 4 §:n ja tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneiden nuorten kohteluun on kiinnitettävä erityistä huomiota (13 artiklan 2 kohta).

Säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka eivät aluksi olleet epäiltyjä tai syytettyjä, mutta joista poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen suorittaman kuulustelun aikana tulee epäiltyjä tai syytettyjä. Johdanto-osan kappaleessa 29 todetaan, että kun muusta lapsesta kuin epäilystä tai syytetystä tulee kuulustelun kuluessa epäilty tai syytetty, kuulustelu olisi keskeytettävä, kunnes lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty, ja hänellä on avustaja tämän direktiivin mukaisesti.

Esitutkintalain 4 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla henkilölle, johon kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä, on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa muuttumisesta (HE 222/2010 vp s. 197). Aseman muuttuminen tulee ottaa heti huomioon, koska henkilön oikeudet esitutkinnassa määräytyvät hänen asemansa mukaan. Jos muussa asemassa, kuten todistajana, kuultavasta lapsesta tulee kuulustelun aikana rikoksesta epäilty, häneen sovelletaan kaikkia direktiivin epäiltyjä koskevia säännöksiä aseman muuttumisesta lähtien. Kuulustelu on tällöin keskeytettävä ja lasta on kuultava uudelleen epäiltynä. (ks. myös HE 99/2016 vp s. 8) Artiklan 4 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 5 kohdan mukaan direktiivi ei vaikuta rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa koskeviin kansallisiin sääntöihin.

Direktiivin soveltamisalaa on rajattu artiklan 6 kohdan säännöksellä. Kun kyse on vähäisistä rikkomuksista ja jos muu viranomainen kuin tuomioistuin, jolla on toimivalta rikosasioissa, määrää rangaistuksen, josta on mahdollista valittaa tällaiseen tuomioistuimeen, direktiiviä sovelletaan ainoastaan kyseisessä tuomioistuimessa tällaisen valituksen johdosta käytävään menettelyyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Sama soveltuu tilanteeseen, jossa kyse on vähäisistä rikkomuksista, jos rangaistukseksi ei voida määrätä vapaudenmenetystä. Direktiiviä on joka tapauksessa sovellettava kaikilta osin, jos lapsi menettää vapautensa, riippumatta siitä, missä vaiheessa rikosoikeudellinen menettely on. Kohta jättää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle sakkomenettelyn. Tässä esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi ilmoitusvelvollisuutta koskevaa esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää

direktiivin 4 artiklassa edellytetyllä tavalla. Voimassa olevassa sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 7 §:n 2 momentissa on rajaus, jonka mukaan sakkomenettelyssä ei sovelleta esitutkintalain 4 luvun 16 §:n säännöksiä. Rajaus on direktiivin 2 artiklan 6 kohdan mukainen. Kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

3 artikla. Määritelmät. Artikla sisältää lapsen, vanhempainvastuunkantajan ja vanhempainvastuun määritelmät.

Artiklan 1 kohdan mukaan direktiivissä 'lapsella' tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiivissä 'vanhempainvastuunkantajalla' tarkoitetaan ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden.

Artiklan 3 kohdan mukaan direktiivissä 'vanhempainvastuulla' tarkoitetaan oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella, mukaan lukien oikeus lapsen huoltoon ja tapamisoikeus.

Mikäli ei ole varmuutta siitä, onko henkilö täyttänyt 18 vuotta, hänen oletetaan ensimmäisen kohdan 1 alakohtaa sovellettaessa olevan lapsi.

4 artikla. Tiedonsaantioikeus. Artikla sisältää säännökset epäiltynä tai syytettynä olevan lapsen tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Kun lapselle annetaan tieto siitä, että hän on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, hänelle on artiklan 1 kohdan mukaan viipymättä ilmoitettava hänen oikeuksistaan tiedonsaantioikeusdirektiivin 2012/13/EU mukaisesti sekä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista.

Tiedonsaantioikeusdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain 4 lukuun lisättiin säännökset, jotka koskevat esitutkintaviranomaisen velvollisuutta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan. Luvun 16 §:ssä säädetään muulle kuin vapautensa menettäneelle epäillylle tehtävistä ilmoituksista. Luvun 17 §:ssä säädetään vapautensa menettäneelle epäillylle tehtävästä kirjallisesta ilmoituksesta. Säännöksiä sovelletaan kaikkiin epäiltyihin, myös lapsiin.

Lapselle on ilmoitettava tiedonsaantioikeusdirektiivissä säädettyjen oikeuksien lisäksi lapsidirektiivin 1 kohdassa luetelluista oikeuksista. Oikeudet on jaoteltu kolmeen ryhmään sen mukaan, missä vaiheessa rikosoikeudellista menettelyä niistä on ilmoitettava lapselle.

Kohdassa edellytetään, että kun lapselle annetaan tieto siitä, että hän on epäilty tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, hänelle ilmoitetaan viipymättä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista. Johdanto-osan kappaleen 19 mukaan tätä varten lapselle olisi annettava lyhyt selitys oikeudellisen menettelyn seuraavista vaiheista siinä määrin kuin tämä on mahdollista rikosoikeudellisen menettelyn kannalta sekä asianomaisten viranomaisten roolista. Annettavien tietojen tulisi riippua tapauksen olosuhteista. Esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää ehdotetaan tämän vuoksi täydennettäväksi siten, että esitutkintaviranomaisen olisi viipymättä kerrottava alle 18-vuotiaalle epäillylle mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista.

Myös kohdan a alakohdan mukaisista oikeuksista on ilmoitettava viipymättä, kun lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Näitä oikeuksia ovat i) oikeus vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin (5 artikla), ii) oikeus avustajan apuun (6 artikla), iii) oikeus yksityisyyden suojaan (14 artikla), iv) oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä (15 artiklan 4 kohta) ja v) oikeus oikeusapuun (18 artikla).

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 16 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa rikoksesta epäillylle oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädetyillä edellytyksillä sekä oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädetyillä edellytyksillä. Näistä oikeuksista on ilmoitettava henkilölle viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta. Mainitut säännökset täyttävät kohdan a alakohdan ii) ja v) alakohtien vaatimukset. Esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää täydennettäväksi siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle myös i), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Kohdan b alakohdan mukaisista oikeuksista on ilmoitettava varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa. Näitä oikeuksia ovat i) oikeus yksilölliseen arviointiin (7 artikla), ii) oikeus lääkärintarkastukseen, oikeus lääkintäapuun mukaan luettuna (8 artikla), iii) oikeus vapaudenmenetyksen keston rajoittamiseen ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden käyttöön, oikeus tutkintavankeuden säännölliseen uudelleentarkasteluun mukaan luettuna (10 ja 11 artikla), iv) oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta), v) oikeus olla henkilökohtaisesti

läsnä oikeudenkäynnissä (16 artikla) sekä vi) oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin (19 artikla).

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon. Esityksessä ehdotetaan mainittujen terveyden- ja sairaanhoitoa koskevien säännösten täydentämistä siten, että alle 18-vuotiaalla vapautensa menettäneellä olisi lisäksi oikeus 8 artiklassa tarkoitettuun lääkärintarkastukseen. Kohdan b alakohdan ii) alakohdan säännös ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädetään lisäksi velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn. Säännös vastaa kohdan b alakohdan iii) alakohdan vaatimusta siitä, että lapselle on ilmoitettava oikeudesta tutkintavankeuden säännölliseen uudelleentarkasteluun.

Muilta osin b alakohta edellyttää lainsäädännön täydentämistä.

Esityksessä ehdotetaan, että vapautensa menettäneelle epäillylle annettavaa kirjallista ilmoitusta oikeuksista täydennettäisiin siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle myös iii) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta vapaudenmenetyksen keston rajoittamiseen (10 artikla) ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden käyttöön (11 artikla).

Esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vastaajalle pääkäsitteeseen kutsun yhteydessä i) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta yksilölliseen arviointiin (7 artikla), iv) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta) sekä v) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä (16 artikla).

Direktiivin 7 artiklassa tarkoitettua oikeudesta yksilölliseen arviointiin ilmoitetaan epäillylle silloin, kun epäiltyä kuullaan seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 7 §:n mukaisesti. Direktiivissä edellytetyn mukaisesti seuraamusselvitys laaditaan pääsääntöisesti ennen syytteen nostamista. Kaikissa tapauksissa seuraamusselvitystä ei kuitenkaan ole laa-

dittu ennen kuin asia tulee vireille tuomioistuimessa. Sen vuoksi ehdotetaan, että seuraamus selvityksen laatimisesta ilmoitettaisiin lisäksi pääkäsitteilyyn kutsumisen yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan kutsun yhteydessä olisi ilmoitettava myös kohdan a alakohdan iii) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta yksityisyyden suojaan. Direktiivi edellyttää, että a alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista ilmoitetaan heti esitutkinnan alussa. On kuitenkin tarkoituksenmukaista, että oikeudesta yksityisyyden suojaan, kuten suljettuun käsitteilyyn tuomioistuimessa, ilmoitetaan alaikäiselle vastaajalle myös pääkäsitteilyyn kutsumisen yhteydessä.

Kohdan c alakohdan mukaan vapaudenmenetyksen tapahtuessa lapselle on ilmoitettava oikeudesta tietynlaiseen kohteluun vapaudenmenetyksen aikana, kuten 12 artiklassa säädetään.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:ssä säädetään velvollisuudesta tiedottaa vapautensa menettäneelle viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan sen oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta” (2020/2013/5490), jossa ohjeistetaan säännöksistä ja säilytystilan oloista ilmoittamista. Ohjeen mukaan vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava säilytystilan oloista antamalla hänelle vapautensa menettäneen oikeuksista ja velvollisuuksista kertova lomake. Lomakkeessa ilmoitetaan muun muassa oikeudesta terveydenhuoltoon, oikeudesta kirjeenvaihtoon ja puheluihin sekä oikeudesta tapaamisiin. Vastaavasti tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ssä säädetään, että tutkintavangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Mainittujen säännösten voidaan katsoa täyttävän kohdan c alakohdan vaatimukset velvollisuudesta ilmoittaa oikeudesta tietynlaiseen kohteluun vapaudenmenetyksen aikana. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin, että alle 18-vuotiaalle epäillylle ilmoitetaan kaikista direktiivin 12 artiklan mukaisista oikeuksista, kuten oikeudesta erilläänpitoon aikuisista vapautensa menettäneistä ja aikuisista tutkintavangeista.

Edellä mainitussa vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista kertovassa lomakkeessa ilmoitetaan myös oikeudesta muutoksenhakuun. Tältä osin ilmoitusvelvollisuus vastaa kohdan b alakohdan vi) alakohdan vaatimusta siitä, että lapselle on ilmoitettava oikeudesta tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin (19 artikla).

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että jos lapselle annetaan oikeuksia koskeva ilmoitus tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaisesti, kyseiseen ilmoitukseen on liitettävä viittaus oikeuksiin, joita lapsella on lapsidirektiivin nojalla. Johdanto-osan kappaleessa 21 selitetään, että jos lapsi menettää vapautensa, oikeuksia koskevaan ilmoitukseen, joka annetaan lapselle tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaisesti, olisi sisällytettävä selkeät tiedot oikeuksista, jotka lapsella on tämän direktiivin nojalla.

Tiedonsaantioikeusdirektiivissä edellytetään, että vapautensa menettäneelle epäillylle annetaan kirjallinen ilmoitus kyseisessä direktiivissä luetelluista oikeuksista epäillyn ymmärtämällä kielellä. Tästä ilmoitusvelvollisuudesta säädetään esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä. Lapsidirektiivissä edellytetään, että tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaiseen kirjalliseen ilmoitukseen liitetään joko tiedot oikeuksista, joita lapsella on lapsidirektiivin nojalla tai ainakin viittauksen näihin oikeuksiin. Lapsidirektiivin 4 artiklan 3 kohdasta voidaan siten katsoa seuraavan, että vapautensa menettäneelle lapselle olisi ilmoitettava kirjallisesti hänen ymmärtämällään kielellä esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädettyjen oikeuksien lisäksi myös niistä artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista oikeuksista, joista on ilmoitettava vapaudenmenetyksen tapahtuessa.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:ssä ja tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ssä säädetään, että tietoja vapautensa menettäneen tai tutkintavangin oikeuksista on oltava saatavilla yleisimmin käytetyillä kielillä ja että ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle ja tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Mainituissa pykälissä ei kuitenkaan nimenomaisesti edellytetä, että tiedot olisi annettava kirjallisesti vapautensa menettäneen tai tutkintavangin ymmärtämällä kielellä. Mainittuja pykäläiä ehdotetaan sen vuoksi täydennettäväksi siten, että alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle ja tutkintavangille tiedot olisi annettava kirjallisesti hänen ymmärtämällään kielellä.

Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettut tiedot on annettava kirjallisesti, suullisesti tai molemmilla tavoilla sekä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. Annetut tiedot on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamisen menettelyä käyttäen.

Artiklan 2 kohdan vaatimus tietojen antamisesta selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä vastaa tiedonsaantioikeusdirektiivin 3 artiklan 2 kohtaa. Viranomaisen on hallintolain (434/2003) 9 §:n 1 momentin mukaan käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Esitutkintaviranomaisille annettavassa koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että oikeuksia koskevat ilmoitukset tulee tehdä riittävän selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä ottaen huomioon erityisesti epäillyn henkilöön liittyvät seikat, kuten nuori ikä tai henkinen tila, jotka voivat vaikuttaa epäillyn kykyyn ymmärtää hänelle annettujen tietojen merkitystä (HE 71/2014 vp s. 13).

Artiklan 2 kohdan vaatimus epäillylle annettujen tietojen kirjaamisesta vastaa tiedonsaantioikeusdirektiivin 8 artiklan 1 kohtaa. Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (122/2014) säädetään tiedonsaantioikeusdirektiivin edellyttämien ilmoitusten kirjaamisesta. Asetuksen 1 luvun 3 §:n 10 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 16 §:n mukainen ilmoitus kirjataan tekemällä siitä merkintä esitutkintapöytäkirjaan. Asetuksen 2 luvun 1 §:n 1 momentin 13 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukainen ilmoitus kirjataan asetuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun ohjeen mukaan säilytystilan oloista ja säännöksistä ilmoittamisesta (vapautensa menettäneen oikeudet ja velvollisuudet) on tehtävä kirjaus tietojärjestelmään.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

5 artikla. *Oikeus vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin.* Artiklan 1 kohdan mukaan vanhempainvastuunkantajalle on annettava mahdollisimman pian tiedot, jotka lapsella on oikeus saada 4 artiklan mukaisesti.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset tilanteista, joissa 4 artiklassa tarkoitetut tiedot on annettava vanhempainvastuunkantajan sijasta muulle sopivalle aikuiselle.

Tiedot on annettava lapsen nimeämälle ja toimivaltaisen viranomaisen hyväksymälle muulle sopivalle aikuiselle, jos kyseisten tietojen antaminen vanhempainvastuunkantajalle a) olisi lapsen edun vastaista; b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa; c) saattaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella vaarantaa merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn. Jos lapsi ei ole nimenmynyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomainen ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö ja annettava tiedot tälle. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

Artiklan 3 kohdan mukaan 4 artiklassa tarkoitetut tiedot, joilla on edelleen merkitystä oikeudellisessa menettelyssä, on annettava vanhempainvastuunkantajalle, kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta.

Esitutkintalain 2 luvun 5 §:n nojalla rikoksesta epäillyn huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan sovelletaan soveltuvin osin lain asianosaisia koskevia säännöksiä. Säännöksen nojalla esitutkintalain 4 luvun 16 ja 17 §:ssä tarkoitetut tiedot

epäillyn oikeuksista on annettava sekä alaikäiselle epäillylle että hänen lailliselle edustajalleen.

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:ään ehdotetaan otettavaksi uusi säännös oikeuksista ilmoittamisesta alaikäisen epäillyn muulle läheiselle aikuiselle, jos oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle. Ehdotettu säännös vastaa artiklan 2 kohdan vaatimuksia. Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos esitutkintaviranomainen ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, artiklan 2 kohdassa tarkoitettu muu henkilö voi olla myös sosiaaliviranomaisen edustaja.

Muilta osin artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

6 artikla. *Avustajan apu.* Artiklan 1 kohdassa todetaan, että rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä lapsella on oikeus käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti. Tämä direktiivi ja varsinkaan tämä artikla ei millään tavalla vaikuta tähän oikeuteen.

Artiklan 2 kohdan mukaan lapsella on oltava avustaja tämän artiklan mukaisesti, jotta hän voi tehokkaasti käyttää oikeutta puolustukseen.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että lapsi saa avustajan ilman aiheetonta viivästystä heti, kun hänelle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Lapsella on joka tapauksessa oltava avustaja mistä hyvänsä seuraavasta ajankohdasta alkaen, sen mukaan mikä niistä on aikaisin:

- a) ennen kuin poliisi tai muu lainvalvonta- tai oikeusviranomainen kuulustelee häntä;
- b) tutkinta- tai muiden toimivaltaisten viranomaisten suorittaessa tutkintatoimia tai muita todisteiden keräämistoimia 4 kohdan c alakohdan mukaisesti;
- c) ilman aiheetonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen;
- d) hyvissä ajoin ennen rikosasioissa toimivaltaiseen tuomioistuimeen kutsutun lapsen kuulemista kyseisessä tuomioistuimessa.

Artiklan säännöksissä epäillyn tai syytetyn lapsen avustamisesta lähtökohtana on avustajadirektiivin 3 artiklan säännökset epäillyn tai syytetyn oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä. Nyt kysymyksessä olevan artiklan 3 kohdassa säädetään ajankohdasta, josta lähtien lapsella on oltava avustaja. Ajankohta vastaa avustajadirektiivin 3 artiklan 2 kohtaa, jossa säädetään ajankohdasta, josta lähtien epäillyllä on oikeus käyttää avustajaa. Lapsidirektiivissä edellytetään siten, että jos epäilty on lapsi, tästä ajankohdasta lähtien hänellä myös on avustaja, jollei avustajan avusta artiklan 6 tai 8 kohdan nojalla poiketa.

Johdanto-osan kappaleen 27 mukaan avustajan apua koskevia tämän direktiivin säännöksiä olisi sovellettava ilman aiheetonta viivästystä heti kun lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Tässä direktiivissä avustajan avulla tarkoitetaan sitä, että avustaja antaa oikeudellista tukea ja edustaa lasta rikosoikeudellisen menettelyn aikana.

Artiklan 6 kohdassa säädetään edellytyksistä, joilla avustajan käytöstä voidaan poiketa. Edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon, avustajan käytöstä voidaan poiketa silloin, kun avustajan apu ei ole oikeasuhteista tapauksen olosuhteissa. Arvioinnissa on otettava huomioon väitetyn rikoksen vakavuus, tapauksen monimutkaisuus ja toimenpiteet, joita voidaan toteuttaa tällaisen rikoksen johdosta.

Lapsella on joka tapauksessa oltava avustaja a) silloin, kun hänet saatetaan toimivaltaisen tuomioistuimen tai tuomarin tutkittavaksi tutkintavankeudesta päättämiseksi missä tahansa direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa menettelyn vaiheessa; ja b) tutkintavankeuden aikana.

Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että rikosoikeudelliseksi rangaistukseksi määrätään vapaudenmenetys ainoastaan, jos lapsi on voinut käyttää avustajaa sellaisella tavalla, että hän on voinut käyttää oikeutta puolustukseen tehokkaasti; ja joka tapauksessa istuntokäsittelyn aikana.

Jos lapsella on oltava avustaja, mutta avustaja ei ole läsnä, toimivaltaisten viranomaisten on artiklan 7 kohdan mukaan lykättävä lapsen kuulustelua tai muita 4 kohdan c alakohdassa säädettyjä tutkintatoimia tai todisteiden keräämistoimia kohtuullisen ajan, jotta avustaja voi saapua paikalle tai, jos lapsi ei ole nimennyt avustajaa, jotta lapselle voidaan järjestää avustaja.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Lain esitöiden mukaan alle 18-vuotiaalla rikoksesta epäillyllä olisi pääsääntöisesti oikeus puolustajaan. Esitöissä todetaan, että alle 18-vuotiaan oikeuden saada puolustaja tulisi olla laajempi kuin muiden, koska nuoren ennen täysi-ikäisyyttä ei voida olettaa normaalisti kykenevän itse hoitamaan puolustustaan riittävän hyvin. Tiettyjen rikostyyppien kohdalla ja muutenkin yksittäistapauksissa nuori voi selviytyä hyvin vastaajana ilman avustajaakin. (HE 132/1997 s. 53)

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihetta edellä mainitun momentin nojalla eli

silloin, kun epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta (esitutkintalaki 4 luku 10 § 3 momentti).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, jos hän on pidätettynä tai vangittuna.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Esitutkintaviranomaisen on selvittävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä. Asianosaisen henkilöön liittyvillä seikoilla tarkoitetaan esimerkiksi asianosaisen nuorta ikää (HE 222/2010 vp s. 200).

Epäillylle on ilmoitettava oikeudesta käyttää avustajaa ja oikeudesta puolustajaan siten kuin esitutkintalain 4 luvun 16 ja 17 §:ssä säädetään. Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa ja oikeudesta puolustajaan. Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava näistä oikeuksista. Oikeudesta käyttää avustajaa ja oikeudesta puolustajaan on ilmoitettava myös ennen kuulustelua, vaikka ilmoitus näistä oikeuksista olisi jo aiemmin tehty, ellei uudelleen ilmoittaminen ole ilmeisen tarpeetonta (esitutkintalaki 7 luku 10 §).

Syytetyllä on oikeus käyttää avustajaa tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä. Tätä periaatetta ilmentävät muun muassa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 1 § ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §.

Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää artiklan 1–3, 6 ja 7 kohtien vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan mukaan avustajan apu tarkoittaa seuraavaa:

- a) lapsella on oikeus tavata yksityisesti avustajaa, joka edustaa häntä, ja pitää yhteyttä tämän kanssa, myös ennen poliisin tai muun lainvalvontai- tai oikeusviranomaisen suorittamaa kuulustelua;
- b) lapsella on avustaja kuulustelun aikana ja avustaja voi tosiasiallisesti osallistua hänen kuulusteluunsa. Tällaisen osallistumisen on tapahduttava kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti, edellyttäen, että kyseiset menettelyt eivät rajoita kyseessä olevan oikeu-

den tosiasiallista käyttöä tai olennaista tarkoitusta. Kun avustaja osallistuu kuulusteluun, osallistuminen on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamismenettelyä käyttäen;

- c) lapsella on avustaja ainakin seuraavien tutkintatoimien tai todisteiden keräämistöimien aikana, jos kyseisistä toimista on säädetty kansallisessa lainsäädännössä ja jos epäillyn tai syytetyn on oltava tai hän saa olla läsnä kyseisen toimen aikana:
 - i) ryhmätunnistukset;
 - ii) vastakkainkuulustelut;
 - iii) rikospaikan rekonstruoinnit.

Artiklan 4 kohta vastaa pitkälle avustajadirektiivin 3 artiklan 3 kohtaa. Erona kuitenkin on, että nyt kysymyksessä olevassa kohdassa säädetään avustajan avun sisällöstä, kun taas avustajadirektiivissä säädetään siitä, mitä oikeus käyttää avustajaa tarkoittaa. Johdanto-osan kappaleessa 27 todetaan, että jos tässä direktiivissä säädetään avustajan avusta kuulusteluissa, avustajan olisi oltava läsnä. Avustajan apu ei edellytä sitä, että avustaja on läsnä kunkin tutkintatoimen tai todisteiden keräämistöimen aikana, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta lapsen oikeuteen käyttää avustajaa avustajadirektiivin mukaisesti.

Esitutkintalain 4 luvun 11 §:n mukaan rikoksesta epäiltynä kiinniotetulla, pidätetyllä tai vangitulla on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa tarkemmin säädetään. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneellä on aina oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä muiden henkilöiden olematta läsnä. Tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangilla on oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä. Epäillyn yhteydenpidosta asiamiehensä kanssa kirjeitse tai puhelimitse säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä.

Edellä mainitut epäillyn yhteydenpitoa avustajan kanssa koskevat säännökset täyttävät artiklan 4 kohdan a alakohdan vaatimukset.

Epäillyn avustajan oikeudesta olla läsnä kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä. Jäljempänä artiklan 8 kohdan yhteydessä käsitellään mahdollisuutta poiketa avustajan läsnäolo-oikeudesta tutkinnallisista syistä. Kysymysten tekemisestä ja muusta osallistumisesta kuulusteluun säädetään esitutkintalain 7 luvun 17 §:ssä.

Kuulustelujen kirjaamisesta säädetään esitutkintalain 9 luvun 1 ja 2 §:ssä sekä esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa.

Edellä mainitut avustajan osallistumista kuulusteluun koskevat säännökset täyttävät artiklan 4 kohdan b alakohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan c alakohta koskee avustajan läsnäoloa tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien aikana. Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukainen oikeus käyttää avustajaa koskee myös tutkintatoimia tai todisteiden keräämistoimia, joissa epäillyn on oltava tai epäilty saa olla läsnä. Epäillyn oikeudesta olla läsnä ryhmätunnistuksessa säädetään esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momentissa. Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä vastakkainkuulustelusta esitutkinnassa tai rikospaikan rekonstruoinnista.

Johdanto-osan kappaleesta 27 ilmenee, että direktiivi ei edellytä, että avustajan olisi oltava läsnä kunkin tutkintatoimen tai todisteiden keräämistoimen aikana. Edellä mainitut säännökset täyttävät siten artiklan 4 kohdan c alakohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuutta käytettäessä tämän direktiivin mukaista oikeutta avustajaan. Tällaiseen yhteydenpitoon kuuluvat tapaamiset, kirjeenvaihto, puhelin keskustelut ja muunlainen kansallisen lainsäädännön nojalla sallittu yhteydenpito.

Artiklan 5 kohta vastaa avustajadirektiivin 4 artiklaa, jonka osalta kansallista lainsäädäntöä on käsitelty avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 99/2016 s. 13–15).

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että epäillyn ja hänen avustajansa yhteydenpidon luottamuksellisuus turvataan (esitutkintalaki 4 luku 11 § 2 momentti). Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua tai teknistä katselua ei saa kohdistaa epäillyn ja hänen avustajansa väliseen viestiin (pakkokeinolaki 10 luku 52 § 1 momentti 1 kohta).

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 4 §:ssä säädetään asiamiehen kanssa käytävän kirjeenvaihdon luottamuksellisuudesta. Saman luvun 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen ja asiamiehen välistä puhelua ei

saa kuunnella. Saman lain 7 luvun 1 §:ssä säädetään vapautensa menettäneen oikeudesta aina ilman aiheetonta viivytystä tavata asiamiehensä ilman, että tapaamista saadaan kuunnella. Vastaavat säännökset on otettu tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ään ja 7 §:n 3 momenttiin sekä 9 luvun 4 §:ään.

Artiklan 5 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 8 kohta sallii väliaikaisen poikkeamisen 3 kohdan säännöksestä, jonka mukaan lapsella on oltava avustaja. Jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisissa olosuhteissa ja vain oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa väliaikaisesti poiketa 3 kohdassa säädettyjen oikeuksien soveltamisesta siltä osin kuin tämä on tapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen perusteltua jommastakummasta seuraavasta pakottavasta syystä: a) jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset; b) jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen.

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset ottavat kohtaa soveltaessaan huomioon lapsen edun. Päätöksen kuulustelun suorittamisesta ilman avustajaa voi tehdä ainoastaan tapauskohtaisesti joko oikeusviranomainen tai, edellyttäen että tällainen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun, muu toimivaltainen viranomainen.

Johdanto-osan kappaleen 31 mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava väliaikaisesti poiketa velvoitteesta myöntää avustaja oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa pakottavasta syystä, eli jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen, muun muassa tietojen saamiseksi väitetyistä vakavaan rikokseen osallisista tai vakavaa rikosta koskevien tärkeiden todisteiden katoamisen välttämiseksi. Kuulustelu olisi siinä määrin kuin mahdollista voitava suorittaa ainoastaan sellaisten olennaisten tietojen saamiseksi, joiden avulla voidaan estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen. Tämän väliaikaisen poikkeuksen väärinkäyttö vahingoittaisi lähtökohtaisesti peruuttamattomasti oikeutta puolustukseen.

Johdanto-osan kappaleen 32 mukaan jäsenvaltioiden olisi selvästi asetettava kansallisessa lainsäädännössään perusteet ja kriteerit tällaiselle väliaikaiselle poikkeukselle, ja niiden olisi käytettävä sitä rajoitetusti. Kaikkien väliaikaisten poikkeusten olisi oltava oikeasuhteisia ja ajallisesti tiukasti rajoitettuja, niiden ei olisi perustuttava yksinomaan väitetyn rikoksen lajiin tai vakavuuteen, eivätkä ne saisi vaarantaa menettelyn yleistä oikeudenmukaisuutta.

Artiklan 8 kohta vastaa pääosin avustajadirektiivin 3 artiklan 6 kohtaa, jonka osalta kansallista lainsäädäntöä on käsitelty avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 99/2016 vp s. 13). Artiklan 8 kohdan sanamuodosta kuitenkin ilmenee, että b alakohdassa tarkoitettua poikkeusta voidaan soveltaa vain, jos kysymys on vakavan rikoksen tutkinnasta. Avustajadirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain 7 luvun 12 §:ää tarkennettiin siten, että epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Pykälään otettiin tuolloin myös säännökset läsnäolokieltä koskevan päätöksen saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Avustajan läsnäoloa ryhmätunnistuksessa koskevaa esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momenttia muutettiin tuolloin siten, että tunnistettavana olevan epäillyn avustajan oikeuteen olla läsnä ryhmätunnistuksessa sovelletaan, mitä hänen oikeudestaan olla läsnä kuulustelussa säädetään.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään korostanut avustajan merkitystä silloin, kun epäilty on alaikäinen (*Salduz v. Turkki*, suuren jaoston tuomio 27.11.2008, kohta 60). Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvä poikkeussäännöstä sovellettaessa tulee ottaa huomioon ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Artiklan 8 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

7 artikla. *Oikeus yksilölliseen arviointiin.* Artikla sisältää säännökset rikoksesta epäillylle lapselle tehtävästä yksilöllisestä arvioinnista. Artikla vastaa pitkälti syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävää nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä).

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsen suojelua, koulutusta ja yhteiskuntaan sopeutumista koskevat erityiset tarpeet otetaan huomioon. Tätä varten epäillystä tai syytetystä lapsesta on artiklan 2 kohdan mukaan tehtävä yksilöllinen arviointi. Yksilöllisessä arvioinnissa on otettava erityisesti huomioon lapsen persoonallisuus ja kehitystaso, lapsen taloudellinen ja sosiaalinen tausta sekä perhe- tausta ja lapsen mahdollinen erityinen haavoittuvuus. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 36 mukaan erityisellä haavoittuvuudella tarkoitetaan esimerkiksi oppimis- ja kommunikointivaikeuksia.

Artiklan 3 kohdan mukaan yksilöllisen arvioinnin laajuus ja yksityiskohtaisuus voi vaihdella tapauksen olosuhteiden perusteella, niiden toimenpiteiden perusteella, joita voidaan toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen väitettyyn rikokseen, ja sen perusteella, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että yksilöllisessä arvioinnissa selvitetään ja kirjaetaan asianomaisen jäsenvaltion kirjaamismenettelyn mukaisesti lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia ja olosuhteita koskevat tiedot, joista voi olla hyötyä toimivaltaisille viranomaisille, kun ne

- a) määrittävät, onko toteutettava lapsen edun mukaisia erityisiä toimenpiteitä;
- b) arvioivat mahdollisten lapsen kohdistuvien turvaamistoimenpiteiden asianmukaisuutta ja tehokkuutta;
- c) tekevät päätöksiä tai toteuttavat toimia rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä, myös rangaistusta määrätessään.

Johdanto-osan kappaleesta 38 ilmenee, että lasta koskevilla erityisillä toimenpiteillä tarkoitetaan esimerkiksi käytännön avun antamista ja turvaamistoimenpiteillä esimerkiksi tutkintavankeutta tai vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevia päätöksiä.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan 15–20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää.

Lain 5 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava nuoresta rikoksesta epäilystä seuraamusselvitys sen arvioimiseksi, miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään rikoksiin. Arvion tekemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen tulee yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia ja koota tietoja nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista. Lain esitöiden mukaan sosiaalisen tilanteen selvittämiseen liittyy olennaisesti myös nuoren ohjaaminen tarvitsemiensa sosiaalipalveluiden käyttäjäksi. Nuorelle suunnitellut ja järjestettävät tukitoimet sekä sosiaali-, terveyden- ja päihdehuollon palvelut ovat myös seuraamusselvityksen laadinnassa tärkeä seikka. (HE 229/2009 vp s. 22)

Seuraamusselvityksen tulee sisältää nuoren sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Tällaisia ovat ainakin tiedot nuoren perhesuhteista, ystäväpiiristä, toimeentulosta, koulunkäynnistä tai opiskelusta, työpaikasta, terveydentilasta, päihteiden käytöstä, rikoksista ja mahdollisista epäsosiaalisista asenteista (HE 229/2009 vp s. 22).

Lain 1 ja 5 §:n säännökset vastaavat artiklan vaatimuksia yksilöllisen arvioinnin sisällystä.

Yksilöllinen arviointi on artiklan 5 kohdan mukaan tehtävä varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja ennen syytteesen asettamista, jollei 6 kohdasta muuta johdu. Artiklan 6 kohdassa säädetään, että vaikka yksilöllistä arviointia ei ole saatavilla, syyte voidaan kuitenkin nostaa, jos tämä on lapsen edun mukaista ja yksilöllinen arviointi on joka tapauksessa saatavilla istuntokäsittelyn alkaessa.

Jos seikat, joihin yksilöllinen arviointi perustuu, muuttuvat merkittävästi, arviointi on artiklan 8 kohdan mukaan saatettava ajan tasalle rikosoikeudellisen menettelyn aikana. Jäsenvaltiot voivat artiklan 9 kohdan mukaan poiketa velvoitteesta tehdä yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja edellyttäen, että se on sopusoinnussa lapsen edun kanssa.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on 14 vuorokauden kuluessa nuorta koskevan esitutkinnan valmistumisesta ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos: 1) esitutkinta on lopetettu saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi; tai 2) asiassa käytetään sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädettyä menettelyä tai sotilas-kurinpitomenettelyä. Pykälän 2 momentti sisältää salaisten pakkokeinojen käyttöön liittyvän mahdollisuuden poiketa 1 momentissa tarkoitetusta määräajasta.

Saatuun tiedon nuoren rikoksesta syyttäjän on 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltäviksi tulevista rikoksista on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa (lain 4 §:n 1 momentti). Pyyntöä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa (lain 4 §:n 2 momentti). Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava seuraamusselvitys 30 vuorokauden kuluttua syyttäjän pyynnöstä (lain 5 §:n 2 momentti).

Kun nuoren rikosta koskeva asia tulee vireille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä (lain 8 §:n 1 momentti). Suurimmassa osassa tapauksia syyttäjä liittää seuraamusselvityksen käräjäoikeudelle toimitettavaan haastehakemukseen. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa vain kiireellisissä tapauksissa. Seuraamusselvityksen käytettävissä olemisen varmistaminen kuuluu tuomarille, joka toimii puheenjohtajana asian pääkäsittelyssä. Asian nopean käsittelyn turvaamiseksi varmistaminen tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Se on kuitenkin tehtävä vain tarvittaessa eli jos tuomarin arvion mukaan teosta saatetaan tuomita sakkoa ankarampi rangaistus ja jos vastaajan arvioidaan syyllistyneen syytteen mukaiseen rikokseen. (HE 229/2009 s. 24) Tarvittaessa

tuomioistuimen on pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys. Tuomioistuimen varmistamistoimenpiteisiin kuuluu myös seuraamusselvityksen valmistumisen kiirehtiminen, jotta se on asian pääkäsittelyä varten käytössä. (HE 229/2009 vp s. 25)

Voimassa oleva lainsäädäntö edellyttää siten, että seuraamusselvitys laaditaan aina, jos nuori tuomitaan ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon.

Lain 3, 4 ja 8 §:n säännökset täyttävät artiklan velvoitteet yksilöllisen arvioinnin tekemisestä. Säännökset vastaavat myös artiklan velvoitteita yksilöllisen arvioinnin ajankohdasta muutoin paitsi lain 4 §:n 2 momentissa olevan poikkeuksen osalta. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että laista kumottaisiin mainittu säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Jos ulkomaalainen rikoksesta epäilty olisi poistunut maasta, seuraamusselvityksen tekeminen olisi usein käytännössä mahdollista vasta, jos epäilty palaisi takaisin Suomeen. Artiklan 6 kohdan ja lain 8 §:n mukaisesti seuraamusselvitys olisi tehtävä viimeistään siinä vaiheessa, kun asia tulee vireille tuomioistuimessa, jotta se olisi käytettävissä pääkäsittelyssä.

Artiklan 7 kohdan mukaan yksilöllinen arviointi on tehtävä niin, että lapsi osallistuu siihen tiiviisti. Sen suorittaa pätevä henkilöstö noudattaen mahdollisuuksien mukaan monialaista lähestymistapaa, ja mukana on tarvittaessa vanhempainvastuunkantaja tai 5 tai 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen ja/tai erikoistunut ammattihenkilö.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 6 §:n mukaan seuraamusselvityksen laatii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Seuraamusselvityksen valmistelun sitä edellyttäessä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö, jolla on tehtävän hoitamisessa tarvittava koulutus ja työkokemus. Erityisestä syystä tehtävään voidaan määrätä muukin henkilö.

Lain 7 §:n mukaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen on varattava epäillylle mahdollisuus tulla kuulluksi. Seuraamusselvitys voidaan kuitenkin laatia nuorta kuulematta, jos kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta tai jos nuori on kieltäytynyt kuulemisesta taikka häntä ei ole tavoitettu. Alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle taikka muulle henkilölle, joka vastaa epäillyn hoidosta ja kasvatuksesta, on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Selvittämisen yhteydessä on lisäksi kuultava tarvittavia viranomaisia ja asiantuntijoita.

Lain 5 ja 6 §:n säännökset vastaavat artiklan 7 kohdan vaatimuksia.

8 artikla. *Oikeus lääkärintarkastukseen.* Artiklan 1 kohdan mukaan vapautensa menettäneellä lapsella on oikeus päästä ilman aiheetonta viivästystä lääkärintarkastukseen, jossa on erityisesti tarkoitus arvioida hänen yleistä henkistä ja fyysistä tilaansa. Lääkärintarkastuksen on oltava mahdollisimman noninvasiivinen, ja lääkärin tai muun pätevän ammattihenkilön on tehtävä se.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että lääkärintarkastuksen tulokset otetaan huomioon määritettäessä lapsen kykyä olla kuulustelun, muiden tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien taikka minkä tahansa muiden häneen suunnattujen tai suunnattavien toimenpiteiden kohteena.

Artiklan 3 kohdan mukaan lääkärintarkastus on tehtävä joko toimivaltaisten viranomaisten aloitteesta erityisesti silloin, kun lapsen erityinen terveydentila antaa aihetta siihen, tai jonkun seuraavista henkilöistä esittämästä pyynnöstä: a) lapsi; b) vanhempainvastuunkantaja tai 5 ja 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen; c) lapsen avustaja.

Artiklan 4 kohdan mukaan lääkärintarkastuksen johtopäätös on esitettävä kirjallisesti. Tarvittaessa on annettava lääkintäapua. Artiklan 5 kohdassa edellytetään, että olosuhteiden niin vaatiessa tehdään toinen lääkärintarkastus.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Luvun 2 §:ssä säädetään vapautensa menettäneen tilapäisestä hoidosta ja tutkimuksesta säilytystilan ulkopuolella.

Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n mukaan Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Luvun 2 §:ssä säädetään tutkintavangin tilapäisestä hoidosta ja tutkimuksesta vankilan ulkopuolella.

Esityksessä ehdotetaan, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ään lisättäisiin säännös alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle tehtävästä lääkärintarkastuksesta. Ehdotetun uuden 2 momentin mukaan alle 18-vuoti-

aalle vapautensa menettäneelle olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Tarkastuksen tekeminen olisi lähtökohtaisesti tarpeetonta, jos vapautenmenetys kestäisi alle vuorokauden ajan. Voimassa olevaa, kaikkia vapautensa menettäneitä koskevaa sääntelyä ei tässä yhteydessä muutettaisi. Vapautensa menettäneellä lapsella olisi siten jatkossakin oikeus voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon.

Vastaavasti tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ään lisättäisiin säännös alle 18-vuotiaalle tutkintavangille tehtävästä lääkärintarkastuksesta. Ehdotetun uuden 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Tässä yhteydessä voimassa olevaa sääntelyä täydennettäisiin alaikäisten tutkintavankien osalta lapsidirektiivin 8 artiklan edellyttämällä tavalla. Muiden tutkintavankien oikeutta lääkärintarkastukseen tarkastellaan myöhemmin erikseen.

9 artikla. *Kuulustelun tallentaminen audiovisuaalisin keinoin.* Artiklan 1 kohdan mukaan poliisin tai muiden lainvalvontaviranomaisten rikosoikeudellisen menettelyn aikana suorittamat lapsen kuulustelut on tallennettava audiovisuaalisin keinoin, jos se on tapauksen olosuhteisiin nähden oikeasuhteista, ottaen huomioon muun muassa se, onko avustaja läsnä ja onko lapsi menettänyt vapautensa, edellyttäen, että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon.

Jos kuulustelua ei tallenneta audiovisuaalisin keinoin, se on artiklan 2 kohdan mukaan tallennettava muulla asianmukaisella tavalla, esimerkiksi laatimalla kirjallinen pöytäkirja, joka tarkastetaan asianmukaisesti.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, ettei tällä artiklalla rajoiteta mahdollisuutta esittää ainoastaan lapsen henkilöllisyyden määrittämiseksi kysymyksiä ilman audiovisuaalista tallentamista.

Esitutkintalain 9 luvun 3 §:n mukaan kuulustelutilaisuus on tallennettava kokonaan tai osittain ääni- ja kuvatallenteeseen, jos siihen on asian laatuun tai kuulusteltavan henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien tai kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten. Lain esitöiden mukaan kuulusteltavan henkilöön liittyvä syy kuulustelun tallentamiseen voi olla esimerkiksi kuulusteltavan nuori ikä.

Esitutkintalain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kuulustelusta laaditaan kuulustelupöytäkirja kuulusteltavan käyttämällä suomen tai ruotsin kielellä. Jos kuulusteltava on

käyttänyt muuta kieltä, pöytäkirja laaditaan 4 luvun 12 §:n 1 momentin mukaisella esitutinnan käsittelykielellä. Esitutkintalain 9 luvun 2 §:ssä säädetään kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja korjaamisesta.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

10 artikla. *Vapaudenmenetyksen keston rajoittaminen.* Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lapsen vapaudenmenetys missä tahansa menettelyn vaiheessa on mahdollisimman lyhytaikainen. Lapsen ikä ja hänen yksilöllinen tilanteensa sekä tapauksen erityiset olosuhteet on otettava asianmukaisesti huomioon.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsi määrätään menettämään vapautensa, erityisesti tutkintavankeuteen, vasta viimeisenä keinona. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeus perustuu perusteltuun päätökseen, joka voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on myös tarkasteltava tällaista päätöstä säännöllisesti uudelleen kohtuullisin väliajoin joko viran puolesta taikka lapsen, lapsen avustajan tai tuomioistuimen ulkopuolisen oikeusviranomaisen pyynnöstä. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tämän kohdan nojalla tehtävät päätökset tehdään ilman aiheetonta viivästystä, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeuslaitoksen riippumattomuutta.

Pakkokeinolain 3 luvun 8 §:n mukaan vangitsemisasian käsittelyssä tuomioistuimessa on esitettävä vangitsemisen edellytyksistä selvitys. Luvun 10 §:n mukaan vangitsemispäätöksessä on mainittava vangitsemisen peruste.

Pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään vangitsemisasian uudelleen käsittelystä. Pykälän 1 momentin mukaan vangitsemisasi on vangitun pyynnöstä otettava tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasia ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi vangitun pyynnöstä 1 momentissa säädettyä aikaisemminkin, jos siihen on aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta.

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:stä ilmenevän suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Pakkokeinolain 1 luku 3 §:stä ilmenevän vähimmän haitan periaatteen mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi.

Nämä periaatteet otetaan vangitsemista harkittaessa huomioon. Epäilty saadaan vangita vain, jos matkustuskielto ei ole riittävä pakkokeino.

Pakkokeinolaissa on kohtuuttoman pidättämisen ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltä koskevat säännökset (2 luku 6 ja 13 §). Lain esitöissä korostetaan alle 18-vuotiaan vapaudenriiston käyttöä viimesijaisena keinona ja vapaudenriiston mahdollisimman lyhyttä kestoja, koska vapaudenriisto voi vaikuttaa haitallisesti erityisesti nuoreen henkilöön. Esityksessä ehdotetaan, että alle 18-vuotiaan vangitsemisesta otettaisiin pakkokeinolakiin (2 luku 11 ja 12 §) nimenomaiset säännökset.

Muilta osin artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. *Vaihtoehtoiset toimenpiteet.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisilla viranomaisilla on, sikäli kuin se on mahdollista, käytettävissään toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle.

Johdanto-osan kappaleen 46 mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi aina harkittava toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle (vaihtoehtoiset toimenpiteet), ja tällaisten toimenpiteiden olisi oltava mahdollisuuksien mukaan niiden käytettävissä. Vaihtoehtoisiin toimenpiteisiin voisi kuulua lapsen kieltäminen olemasta tietyissä paikoissa, velvollisuus oleskella tietyssä paikassa, yhteydenpidon rajoittaminen tiettyjen henkilöiden kanssa, velvollisuus ilmoittautua toimivaltaisille viranomaisille, osallistuminen koulutusohjelmiin tai, lapsen suostumuksella, osallistuminen terapia- tai vieroitusohjelmiin.

Tutkintavankeudelle on pakkokeinovaiheessa vaihtoehtona matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 §). Matkustuskielto voi sisältää erilaisia velvoitteita, joita tarpeen mukaan yhdistelemällä pyritään matkustuskiellon tavoitteeseen. Ongelmana on, että matkustuskieltoon määrätyle asetettujen velvoitteiden valvonta on käytännössä resurssien puutteen vuoksi varsin vähäistä.

Vuoden 2019 alusta vangitsemisen vaihtoehtoina on lisäksi sähköisesti valvottava tehostettu matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 a §) ja tuomion jälkeisen tutkintavankeuden vaihtoehtona tutkinta-aresti (pakkokeinolaki 2 luku 12 a–12 j §), joista säädetään lailla 101/2018, joka tulee voimaan 1.1.2019. Tuomioistuin päättää pakkokeinojen määräämisestä ja Rikosseuraamuslaitos vastaa niiden teknisestä valvonnasta.

Tehostettu matkustuskielto eroaa matkustuskiellosta siten, että tehostettuun matkustuskieltoon liitettyjä velvollisuuksia voidaan valvoa teknisin välinein. Matkustuskiellon tehostamisella sähköisellä valvonnalla voidaan paremmin estää kieltoon sisältyvien

liikkumisrajoitusten rikkominen. Sähköisesti valvottua matkustuskieltoa tulee edellytysten täytyessä käyttää nimenomaan tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty nykyään vangitaan, koska matkustuskielto on riittämätön pakkokeino.

Tehostetun matkustuskiellon määräämisen edellytyksenä on, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Muita keskeisiä edellytyksiä ovat muun muassa, että rikoksesta epäilty on antanut siihen suostumuksensa, että epäilty sitoutuu noudattamaan hänelle asetettuja velvollisuuksia, ja että velvollisuuksien noudattamista pidetään todennäköisenä henkilöstä saatujen tietojen perusteella.

Tehostettuun matkustuskieltoon asetettu voidaan velvoittaa pysymään matkustuskieltopäätöksessä määrätty tuntimäärä asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa. Asunnossa pysymisen tuntimäärä tulee määrätä siten, että se mahdollistaa normaalin työssäkäynnin tai opiskelun.

Alioikeuden tuomion jälkeisen tutkinta-arestin edellytykset ovat lähes samat kuin tehostetun matkustuskiellon. Tutkinta-arestia ei kuitenkaan voi määrätä, jos alioikeuden määräämä rangaistus on kaksi vuotta ehdotonta vankeutta tai tätä enemmän.

Valvonta kohdistuu rikoksesta epäillyn asunnossa pysymisvelvoitteen ja liikkumisrajoitteiden valvontaan eikä siten välittömästi kotirauhan suojaan. Siksi pakkokeinojen toimeenpanoksi ei vaadita muiden asunnossa mahdollisesti olevien henkilöiden suostumusta.

Rikoksesta epäillyllä on milloin tahansa mahdollisuus perua sitoutumisensa tehostettuun matkustuskieltoon vaatimalla asian uudelleen käsittelyä tuomioistuimessa. Tutkinta-arestiin määrättyllä rangaistukseen tuomitulla on mahdollisuus perua sitoumuksensa kantelemalla tutkinta-arestia koskevasta päätöksestä.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 artikla. *Tietynlainen kohtelu vapaudenmenetyksen yhteydessä.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeudessa oleva lapsi pidetään erillään aikuisista, paitsi jos katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että poliisin säilöön otetut lapset pidetään erillään aikuisista, paitsi jos

- a) katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin; tai

- b) poikkeuksellisissa olosuhteissa ei ole käytännössä mahdollista toimia näin, edellyttäen, että lapset pidetään säilössä yhdessä aikuisten kanssa tavalla, joka on sopuoinnussa lapsen edun kanssa.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että kun tutkintavankeudessa oleva täyttää 18 vuotta, kyseinen henkilö on mahdollista pitää edelleen erillään muista tutkintavankeudessa olevista aikuisista, jos se on perusteltua henkilön olosuhteet huomioon ottaen, edellyttäen, että tämä on sopuoinnussa kyseisen henkilön kanssa tutkintavankeudessa olevien lasten edun kanssa, sanotun kuitenkin rajoittamatta 1 kohdan soveltamista.

Rajoittamatta 1 kohdan soveltamista ja ottaen huomioon 3 kohta lasta voidaan artiklan 4 kohdan mukaan pitää tutkintavankeudessa nuorten aikuisten kanssa, paitsi jos tämä on lapsen edun vastaista.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 1 §:n mukaan alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Säännökset alle 18-vuotiaan tutkintavangin ja vapautensa menettäneen erilläänpidosta otettiin lakiin nykyisessä muodossaan tutkintavankeuslain (768/2005) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) säätämisen yhteydessä. Vanhan tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 16 §:ssä säädettiin, että nuori rikoksenteekijä on, jos se katsotaan tarpeelliseksi, mahdollisuuksien mukaan pidettävä erillään muista vangeista vankilassa ja muussa säilytystilassa. Säännös koski siten aiemmin myös 18–20-vuotiaita tutkintavankeja ja vapautensa menettäneitä.

Vankeuslain 5 luvun 2 §:ssä säädetään alle 18-vuotiaiden vankien osalta vastaavasta erilläänpitovelvoitteesta kuin tutkintavankeuslaissa alle 18-vuotiaiden tutkintavankien osalta.

Rikosseuraamuslaitos on antanut ohjeen ”Alaikäinen vanki” (1/004/2017), jossa on ohjeistettu alaikäisen vangin sijoittamista vankilassa. Ohjeessa todetaan, että tähän sisältyy velvoite pitää alaikäinen eri osastolla ja eri toiminnoissa kuin aikuiset vangit. Säädösten lähtökohtana olevan erilleensijoittamisvaatimuksen perusteena on alaikäisen turvallisuuden takaaminen ja suojelun tarve. Alaikäisyyden merkitystä ei saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että sopivia tiloja ei ole käytössä. Lähtökohtana ei voi olla, että alaikäisten ja täysi-ikäisten vankien sijoittaminen yhteen on säännönmukainen ratkaisu.

Ohjeen mukaan velvoitteesta voidaan poiketa, jos se on alaikäisen edun mukaista. Harkinta tulee tehdä kussakin yksittäisessä tapauksessa lapsen etua silmällä pitäen. Muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta tai heidän määränsä ollessa hyvin pieni on yleensä alaikäisen edun mukaista, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa. Henkilökunnan on aina arvioitava alaikäistä vankia toimintoihin sijoittaessaan, onko hänen etunsa mukaista osallistua toimintoihin täysi-ikäisten vankien kanssa. Jos alaikäinen osallistuu toimintaan yhdessä täysi-ikäisten vankien kanssa, tulee toiminta järjestää aina henkilökunnan valvonnan ja ohjauksen alaisena. Parhaiten alaikäisen etu toteutuu, jos asuminen ja toiminnot järjestetään kehitys- ja ikätason mukaisessa ryhmässä. Alaikäisen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että hänet saadaan vankilan toimintojen ja muun tuen piiriin jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mahdollisuuksien mukaan jo tutkintavankeusaikana.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ään lisättäisiin artiklan 3 kohtaa vastaava säännös tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttävän henkilön pitämisestä erillään muista tutkintavankeudessa olevista aikuisista. Muilta osin voimassa oleva lainsäädäntö täyttää artiklan 1–4 kohtien vaatimukset.

Artiklan 5 kohdassa on säännökset tutkintavankeudessa olevan lapsen muusta kohtelusta. Jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla

- a) varmistetaan lapsen terveys ja fyysinen ja henkinen kehitys sekä vaalitaan niitä;
- b) varmistetaan lapsen, myös fyysisesti vammaisen ja aistivammaisen lapsen tai lapsen, jolla on oppimisvaikeuksia, oikeus koulutukseen;
- c) varmistetaan, että lapsen oikeus perhe-elämään toteutuu tosiasiallisesti ja säännöllisesti;
- d) varmistetaan lapsen mahdollisuus osallistua ohjelmiin, joilla edistetään hänen kehitystään ja sopeutumistaan takaisin yhteiskuntaan; ja
- e) varmistetaan lapsen uskonnon- ja vakaumuksenvapauden kunnioittaminen.

Kohdan mukaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia tutkintavankeuden keston nähden.

Edellä mainittuja a ja e alakohtaa sovelletaan myös muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen. Toteutettujen toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia vapaudenmenetykseen nähden.

Edellä mainittuja b, c ja d alakohtaa sovelletaan muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen ainoastaan siinä määrin kuin tämä on asianmukaista ja oikeasuhteista tällaisten tilanteiden luonteeseen ja kestoon nähden.

Artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä varmistamaan, että vapautensa menettäneet lapset voivat tavata vanhempainvastuunkantajan mahdollisimman pian, kun tapaaminen on tutkinnallisten ja toiminnallisten vaatimusten mukaista. Tämä kohta ei rajoita muun sopivan aikuisen nimeämistä 5 tai 15 artiklan nojalla.

Johdanto-osan kappaleen 51 mukaan lapsella olisi oltava oikeus ylläpitää säännöllisesti yhteyksiä vanhempiinsa, perheeseensä ja ystäviinsä tapaamisten ja kirjeenvaihdon kautta, ellei lapsen etu tai oikeuden toteutuminen edellytä poikkeuksellisia rajoituksia (c alakohta).

Johdanto-osan kappaleessa 52 todetaan e alakohdasta, että jäsenvaltioiden olisi erityisesti pidätyttävä puuttumasta lapsen uskontoon tai vakaumukseen. Jäsenvaltioilta ei kuitenkaan vaadita aktiivisia toimia lapsen uskonnonharjoituksen tukemiseksi.

Tutkintavangin terveydenhuollosta säädetään tutkintavankeuslain 6 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava tutkintavangin pääsy tällaiseen hoitoon tai kuntoutukseen. Luvun 4 §:n mukaan tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

Vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Luvun 4 §:n mukaan vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan a alakohdan vaatimukset.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetuslain (628/1998) 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Lain 10 §:n 2 momentin mukaan kuulovammaisille tulee tarvittaessa antaa opetusta myös viittomakielellä. Lain 16 §:n mukaan oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan

tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiope-
tusta. Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus
saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Oppilaalla on lisäksi oi-
keus saada tehostettua tukea perusopetuslain 16 a §:n mukaisesti sekä erityistä tu-
kea perusopetuslain 17 §:n mukaisesti. Opetushallituksen määräyksen
(104/011/2014) mukaan oppivelvollisuusikäisten vankien ja tutkintavankien opetuk-
sesta vastaa se kunta, jossa vankila sijaitsee.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan b alakohdan vaatimukset oikeudesta
koulutukseen.

Tapaamisista ja muista yhteyksistä vankilan tai säilytystilan ulkopuolelle säädetään
tutkintavankeuslain 9 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun
lain 7 luvussa.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:n mukaan tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita
tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin
se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole
pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin
tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen tutkintavangin yhteyksien säi-
lymiseksi tai muusta tärkeästä syystä. Valvomattomasta tapaamisesta tutkintavangin
lähiomaisen ja muun läheisen kanssa säädetään luvun 2 §:ssä. Luvun 8 §:ssä sääde-
tään, että lähiomaiselle ja muulle läheiselle ei saa antaa tapaamiskieltoa. Poliisin säi-
lyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1, 2 ja 5 §:ssä on vastaavat
säännökset poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden osalta.

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen
kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen paina-
vista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se
on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen to-
teuttamiseksi.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 4 momentin
mukaan alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta vii-
västystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan c alakohdan vaatimukset oikeudesta
perhe-elämään.

Perustuslain 11 §:ssä turvataan uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Tutkintavankeuslain 7 luvun 2 §:ssä säädetään tutkintavangin oikeudesta osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin (1 momentti). Osallistuminen on tutkintavangille vapaaehtoista, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voida asettaa (HE 263/2004 s. 223). Jos tutkintavangin oikeutta osallistua yhteisiin tilaisuuksiin pykälässä mainituilla perusteilla rajoitetaan, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin (2 momentti). Tutkintavangille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa (3 momentti).

Tutkintavankeuslain 3 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan perusruokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua tutkintavangin uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta poiketaan mahdollisuuksien mukaan, jos se on perusteltua vapautensa menettäneen uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

Tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §:n yleisperiaatteen mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Vastaavasta yleisperiaatteesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 3 §:ssä. Oikeutta uskonnon harjoittamiseen ei siten saa rajoittaa, ellei se ole välttämätöntä.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan e alakohdan vaatimukset uskonnon- ja vakaumuksenvapauden kunnioittamisesta.

13 artikla. *Tapausten nopea ja huolellinen käsittely.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että lapsia koskevat rikosoikeudelliset menettelyt käsitellään kiireellisesti ja asianmukaista huolellisuutta noudattaen.

Alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti (esitutkintalaki 3 luku 11 §). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa säädetään nuorten rikosasioiden kiireellisestä käsittelystä sekä syyteharkinnan että pääkäsittelyn toimittamisen osalta. Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on

kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä. (ROL 1 luku 8 a §) Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos pääkäsittely peruutetaan, uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa. (ROL 5 luku 13 §)

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että lapsia kohdellaan aina tavalla, joka suojelee heidän ihmisarvoaan ja soveltuu heidän ikäänsä, kehitystasoonsa ja ymmärtämiskykyynsä ja jolla otetaan huomioon heidän mahdolliset erityistarpeensa, mukaan lukien kommunikatiovaikeudet.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpäikällä tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Vapautensa menettäneen kohtelusta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 4 §:ssä. Vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (1 momentti). Alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneen vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautensa menettäneen iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin (3 momentti).

Tutkintavangin kohtelusta säädetään tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:ssä. Tutkintavankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (1 momentti). Alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneiden nuorten tutkintavankeutta toimeenpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin (3 momentti).

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

14 artikla. *Oikeus yksityisyyden suojaan.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lasten yksityisyyttä suojataan rikosoikeudellisten menettelyjen

aikana. Tätä varten jäsenvaltioiden on joko säädettävä, että lapsia koskevat tuomioistuinkäsittelyt järjestetään yleensä suljetuin ovin, tai sallittava, että tuomioistuin tai tuomari voi päättää järjestää tällaiset käsittelyt suljetuin ovin (2 kohta). Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että 9 artiklassa tarkoitettuja tallenteita ei levitetä julkisesti.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 15 §:n nojalla tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua (5 kohta). Säännös täyttää artiklan 2 kohdan vaatimukset.

Esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa on poikkeussäännös, joka koskee tiedon antamista ääni- ja kuvatallenteesta. Säännöksen mukaan ääni- ja kuvatallenteesta tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Vastaava säännös on tuomioistuimien osalta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa. Mainitut säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan vaatimukset siitä, että 9 artiklassa tarkoitettuja epäillyn lapsen kuulustelusta tehtyjä tallenteita ei levitetä julkisesti.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy myös muita säännöksiä, joilla lapsen yksityisyyttä suojataan rikosoikeudellisten menettelyjen aikana. Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Lain 24 §:n 26 kohdan mukaan salassa pidettäviä asiakirjoja ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista. Saman pykälän 27 kohdan mukaan salassa pidettäviä asiakirjoja ovat muun muassa mielentilatutkimus, nuoresta rikoksesta epäilystä laadittu seuraamusselvitys, rangaistusajan suunnitelmat, yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen seuraamusselvitys sekä valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n nojalla oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta sekä tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioittaen kannustettava tiedotusvälineitä toteuttamaan itsesääntelytoimenpiteitä tässä artiklassa säädettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Joukkoviestinnän itsesääntelyn perustana ovat Julkisen sanan neuvoston vahvistamat Journalistin ohjeet. Ohjeiden mukaan yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

15 artikla. *Lapsen oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan menettelyihin.* Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin, joissa käsitellään häntä koskevia asioita.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset tilanteista, joissa lapsella on oikeus saada muu sopiva aikuinen mukaan tuomioistuinkäsittelyihin. Lapsella on oikeus saada mukaan nimeämensä ja toimivaltaisten viranomaisten hyväksymä muu sopiva aikuinen, jos vanhempainvastuunkantajan läsnäolo tuomioistuinkäsittelyssä a) olisi lapsen edun vastaista; b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa; tai c) vaarantaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn. Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomainen ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö, joka voi olla lapsen mukana menettelyissä. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

Artiklan 3 kohdan mukaan lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan jäljellä oleviin tuomioistuinkäsittelyihin, kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja tai 2 kohdassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen mukaan myös muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä, joissa lapsi on läsnä, jos toimivaltainen viranomainen katsoo, että a) kyseisen henkilön mukanaolo on lapsen edun mukaista; ja b) kyseisen henkilön läsnäolo ei haittaa rikosoikeudellista menettelyä.

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä. Jos epäiltynä kuulusteltavana on 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulus-

telussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen ohella. Tutkija voi kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Esitutkintalain 7 luvun 15 §:n mukaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon voidaan poiketa vain, jos laillista edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos ilmoittaminen ja tilaisuuden varaaminen eivät ole rikostutkinnallisista syistä mahdollisia ja jos epäiltyä on rikoksen selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava.

Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolosta kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä. Pykälän 3 momentin mukaan tutkija voi pyynnöstä sallia asianosaista tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi muut alaikäisen kuultavan lähisukulaiset kuin huoltajat (HE 222/2010 vp s. 222).

Kun alle 18-vuotiasta epäillään rikoksesta, sosiaaliviranomaiselle on esitutkintalain 7 luvun 16 §:n mukaan ilmoitettava teosta ja varattava tilaisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jollei tämä ole selvästi tarpeetonta. Esitutkintaviranomaisen on viipymättä toimitettava kuulustelupöytäkirja sosiaaliviranomaiselle.

Pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen läheiselleen säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheutonta viivytystä pidätetyn tai kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään kaksi vuorokautta. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa. Erityisenä syynä saattaa olla esimerkiksi se, että vapautensa menettänyt henkilö on alle 18-vuotias tai vanhempiensa luona asuva nuori aikuinen (HE 222/2010 vp s. 76 ja 366). Pykälän 4 momentissa säädetään alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen ja sosiaaliviranomaiselle.

Pakkokeinolain 3 luvun 7 §:ssä säädetään laillisen edustajan ja sosiaaliviranomaisen kuulemisesta vangitsemisasian käsittelyssä. Jos vangittavaksi vaadittu on alle 18-vuotias, tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen sekä sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen edustajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasian käsitte-

lyn yhteydessä. Tilaisuuden varaamisesta voidaan poiketa, jos edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos tilaisuuden varaamatta jättämiseen on kysymyksessä olevaan rikosasiaan liittyviä painavia syitä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 2 §:n mukaan vajaanvaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syntykeinen. Alaikäisen vastaajan edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alikäisen ohella puhevaltaa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 14 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä, jollei tätä oikeutta ole lain säännöksillä rajoitettu. Rikosasian vastaajana olevalla lapsella on siten lähtökohtaisesti oikeus saada haluamansa henkilö mukaan häntä koskevan rikosasian tuomioistuinkäsittelyihin. Mainitun lain 15 §:n nojalla tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta. Lain 17 §:n 1 momentin mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena. Lain esitöiden mukaan tämän lainkohdan nojalla voidaan sallia siinä nimenomaisesti sanottujen tahojen lisäksi esimerkiksi tulkkien, tukihenkilöiden, vartijoiden, vanginvartioiden tai muiden tuomioistuimen tarpeellisina pitämien henkilöiden läsnäolo suljetussa käsittelyssä. Mikäli kysymys on jostakin erityisestä oikeudenkäynnistä, jossa asianomaisella viranomaisella on oikeus tai velvollisuus käyttää puhevaltaa, on luonnollisesti tarpeellista, että asianomainen viranomainen on läsnä myös asian suljetussa käsittelyssä. (HE 13/2006 vp s. 57)

Lastensuojelulain (417/2007) 24 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee olla edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä, jollei sosiaalihuollosta vastaava toimielin arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta. Lain esitöiden mukaan arvio on tehtävä lastensuojelullisista näkökohdista. Läsnäolon tarpeellisuutta harkittaessa on merkitystä muun muassa sillä, onko lapsen huoltaja tai edunvalvoja läsnä kuulustelussa. Harkinnassa on kiinnitettävä huomiota myös lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon laatuun. Erityisesti mikäli lapsi on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ottama, toimielimen edustusta esitutkintaa suoritettaessa ei lähtökohtaisesti voida pitää ilmeisen tarpeettomana. (HE 252/2006 s. 137)

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

16 artikla. *Lapsen oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä ja osallistua siihen.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus olla läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, ja toteutettava tarvittavat

toimenpiteet, jotta hän voi osallistua tehokkaasti oikeudenkäyntiin, muun muassa antamalla hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä.

Johdanto-osan kappaleessa 60 todetaan, että syytetyn oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä perustuu perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrättyyn oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, sellaisena kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat sitä tulkinneet. Jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet lapsen kannustamiseksi olemaan läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, mukaan lukien kutsumalla lapsi henkilökohtaisesti kuultavaksi ja lähettämällä kutsusta kopio vanhempainvastuunkantajalle tai, jos tämä olisi lapsen edun vastaista, muulle sopivalle aikuiselle. Jäsenvaltioiden olisi säädettävä käytännön järjestelyistä, jotka koskevat lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä. Järjestelyihin voisi kuulua määräyksiä ehdoista, joiden mukaisesti lapsi voidaan tilapäisesti poistaa oikeudenkäynnistä.

Syytetyn oikeus olla itse paikalla oikeudenkäynnissä kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusperiaatteisiin (esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut *Colozza v. Italia* 12.2.1985 ja *Sakhnovskiy v. Venäjä* suuri jaosto 2.11.2010). Kansallisen lainsäädännön mukaan asianosaisella on aina oikeus halutessaan olla istuntokäsittelyssä itse läsnä. Tämä ilmenee muun muassa pääkäsittelyyn kutsumista (ROL 5 luku 15 §), läsnäoloa pääkäsittelyssä (ROL 8 luku 1 §) sekä suullisen käsittelyn julkisuutta (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 14 § 2 momentti) koskevista säännöksistä.

Vastajaajan kuulemisesta pääkäsittelyssä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 1 momentissa. Pääkäsittelyssä vastajaajan on ilmoitettava kantansa esitettyihin vaatimuksiin (1 kohta), vastajaajalle on varattava tilaisuus lausua vastapuolen perustelujen johdosta (4 kohta) ja vastajaajan on esitettävä loppulausuntonsa (6 kohta).

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan vastajaajan tuomitseminen rangaistukseen pääsääntöisesti edellyttää, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu (ROL 8 luku 1 §). Vastajaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen häntä henkilökohtaisesti kuulematta (ROL 8 luku 13 §). Poikkeuksena ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 ja 12 §:ssä tarkoitetut poissaolokäsittelyt. Mainituissa pykälissä sääde-tyillä edellytyksillä asia voidaan ratkaista, vaikka vastajaaja ei ole henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Asian ratkaiseminen 8 luvun 11 tai 12 §:n nojalla ei edellytä myöskään, että vastajaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies.

Säännöksiä poissaolokäsittelystä voidaan soveltaa myös silloin, kun vastajaaja on alaikäinen. Jos vastajaaja on ensikertalainen nuori rikoksentekijä, tuomioistuimen on tar-

koin harkittava sitä, onko vastaajan kannalta hyvä vaihtoehto tuomita hänet rangaistukseen poissaolostaan huolimatta (HE 82/1995 vp s. 115). Asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä edellyttää, että vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen (ROL 5 a luku 1 §).

Eduskunta on toukokuussa 2018 hyväksynyt oikeusprosessien keventämistä koskevan hallituksen esityksen (HE 200/2017 vp), jolla syytetyn henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta lievennetään. Lainmuutokset tulevat voimaan vuoden 2019 alusta. Pääsääntö jatkossakin on, että rikosasian vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jollei katsota, ettei henkilökohtainen läsnäolo ole asian selvittämiseksi tarpeen. Muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää jatkossa edellytä, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pidä vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää on, että vastaajaa edustaa pääkäsittelyssä asiamies. Vastaajan on kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Esityksessä todetaan, että jatkossakin on kasvatuksellisista syistä perusteltua, että alaikäistä vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Esityksessä todetaan myös, että nyt kysymyksessä olevan direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä arvioidaan tarkemmin, onko lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevaa sääntelyä tarpeen muuttaa (HE 200/2017 vp s. 16).

Vuoden 2019 alusta voimaan tulevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 3 §:n mukaan alle 18-vuotiasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen käräjäoikeudessa eikä hovioikeudessa, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Käytännössä alle 18-vuotiaat vastaajat kutsutaan nykyisin pääsääntöisesti henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn myös sakkojutuissa. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 ja 12 §:n säännösten muuttamista siten, että niitä ei voitaisi soveltaa alaikäisiin vastaajiin. Muutos voisi johtaa siihen, että lapsi määrättäisiin nykyistä useammin noudettavaksi oikeudenkäyntiin (LaVL 1/2014 vp s. 3). Direktiivin täytäntöönpano ei myöskään tällaista muutosta edellytä.

Esityksessä ehdotetun uuden oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 15 a §:n mukaan lapselle olisi jatkossa ilmoitettava pääkäsittelyyn kutsun yhteydessä oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa.

Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että lapsella, joka ei ole ollut läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon direktiivin (EU) 2016/343 (jäljempänä *syyttömyysolettamadirektiivi*) ja siinä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Syyttömyysolettamadirektiivin 9 artiklan mukaan epäillyllä tai syytetyllä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin, jos hän ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissään eivätkä kyseisen direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset poissaolokäsittelylle ole täyttyneet. Mainitussa kohdassa edellytetään, että a) epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista; tai b) epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja. Syyttömyysolettamadirektiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevassa 20.1.2017 päivätyssä arviomuistiossa katsotaan, että kansallinen sääntely täyttää kohdan edellytyksen siitä, että epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista. Kansallisessa lainsäädännössä syyttömyysolettamadirektiivin 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset poissaolokäsittelylle täyttyvät. Syyttömyysolettamadirektiivistä tai lapsidirektiivistä ei siten seuraa, että lapsella, joka ei ole ollut läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, olisi oikeus uuteen oikeudenkäyntiin.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

17 artikla. *Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevat menettelyt.* Artikla sisältää viittaussäännöksen, jonka mukaan tiedettyä tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia olisi sovellettava eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa menettelyssä etsittyyn lapseen siitä hetkestä, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa (johdanto-osan kappale 61). Artiklan mukaan direktiivin 4, 5, 6, 8, 10–15 ja 18 artiklassa tarkoitettuja oikeuksia sovelletaan soveltuvin osin, kun kyse on etsitystä lapsesta, joka pidätetään eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien menettelyjen mukaisesti täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

Artiklassa edellytetään, että eurooppalaisessa pidätysmääräysmenettelyssä luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 4 artiklan tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003), jäljempänä *EU-luovuttamislaki*, 20 a §:ssä säädetään velvollisuudesta antaa luovutettavaksi pyydetylle kirjallinen ilmoitus oikeuksista. Voimassa oleva pykälä täyttää 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan ii) ja v) kohtien vaatimukset. Esityksessä ehdotetaan pykälän täydentämistä siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i) alakohdassa tarkoitettusta oikeudesta vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin (5 artikla), iii) ala-

kohdassa tarkoitetusta oikeudesta yksityisyyden suojaan (14 artikla) ja iv) alakohdassa tarkoitetusta oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyssä (15 artiklan 4 kohta). Pykälään ehdotetaan lisättäviksi myös säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan ii) alakohdassa tarkoitetusta oikeudesta lääkärintarkastukseen (8 artikla), iii) alakohdassa tarkoitetuista oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn (10 artikla) ja käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehtoista (11 artikla) sekä iv) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta).

Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 1 §:n 1 momentin 13 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukainen ilmoitus kirjataan asetuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin. Asetuksen 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös, kun joku on muuten kuin pidättämispäätöksen nojalla sijoitettu lukittuun tilaan. Pykälän 1 momentin 13 kohdan nojalla on siten kirjattava myös, milloin EU-luovuttamislain mukaisessa menettelyssä kiinniotetulle on ilmoitettu kirjallisesti hänen oikeuksistaan mainitun lain 20 a §:n mukaisesti.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 5 artiklan säännöksiä tietojen antamisesta vanhempainvastuunkantajalle tai luovutettavaksi pyydetyn nimeämälle muulle henkilölle. Tämän vuoksi EU-luovuttamislakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että tietojen antamisesta alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajalle tai muulle läheiselle aikuiselle säädettäisiin uudessa 21 c §:ssä.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 6 artiklan säännöksiä avustajan avusta. EU-luovuttamislain 20 §:ssä säädetään, että luovutettavaksi pyydetyllä on oikeus käyttää avustajaa. Pykälän 2 momentin mukaan luovutettavaksi pyydettylle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Tuomioistuin määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään. EU-luovuttamislain 17 §:n mukaan luovuttamisen varmistamiseksi pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää ottaa luovutettavaksi pyydetyn säilöön. Pykälän 2 momentin mukaan säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta säädetään. Luovutettavaksi pyydetyllä on siten oikeus tavata avustajaa ja pitää tähän yhteyttä siten kuin tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetyn ja hänen

avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuudesta on voimassa, mitä tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä ja 7 §:n 3 momentissa sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetyn avustajan läsnäoloa luovuttamisasian valmistelussa ei ole rajoitettu.

Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset avustajan apua koskevan 6 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

Esityksessä ehdotetaan tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ää täydennettäväksi direktiivin 8 artiklassa edellytetyllä tavalla siten, että siihen lisättäisiin säännös tutkintavankeudessa olevan lapsen oikeudesta lääkärintarkastukseen. Ehdotettua uutta säännöstä sovellettaisiin EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin viittaussäännöksen nojalla myös luovutettavaksi pyydettyyn lapseen, joka on otettu säilöön. Ehdotettu säännös täyttäisi direktiivin vaatimukset lääkärintarkastusta koskevan 8 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 18 §:n 1 momentin mukaan säilöön ottamisen voimassa pitämistä koskevan asian käsittelyyn sovelletaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa säädetään vangitsemisvaatimuksen käsittelystä. Edellä 10 artiklan kohdalla selostettuja pakkokeinolain 3 luvun 8, 10 ja 15 §:n säännöksiä sovelletaan siten myös luovutettavaksi pyydetyn säilöön ottamisen voimassa pitämiseen sekä asian uudelleen käsitteilyyn. Menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin myös pakkokeinolain säännöstä kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta (pakkokeinolaki 2 luku 13 §). Säännöksen mukaan ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteidensa vuoksi. Säännöksen esitöissä korostetaan vapaudenriiston erityistä haitallisuutta nuorten kohdalla (HE 222/2010 vp s. 248). EU-luovuttamislain esitöiden mukaan kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa koskeva säännös voi tulla sovellettavaksi tilanteissa, joissa luovutettavaksi pyydetyn henkilön vapaudenmenetysaika on muodostunut kohtuuttoman pitkäksi suhteessa siihen tekoon, jonka perusteella luovuttamista pyydetään (HE 88/2003 s. 37). Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset 10 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 17 §:n 3 momentin mukaan luovutettavaksi pyydetty voidaan säilöön ottamisen sijasta määrätä matkustuskieltoon. Säännös täyttää direktiivin vaatimukset vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevan 11 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

Edellä 12 artiklan kohdalla selostettuja säännöksiä tutkintavankeudessa olevan lapsen kohtelusta tutkintavankeuden aikana sovelletaan EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin viittaussäännöksen nojalla myös luovutettavaksi pyydettyyn lapseen, joka on

otettu säilöön. Mainitut säännökset täyttävät siten direktiivin vaatimukset 12 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 22 §:n mukaan syyttäjän on huolehdittava, että luovuttamisasiaa käsitellään viivytyksettä siten, että tuomioistuin voi noudattaa laissa säädettyjä määräaikoja. Lain 26 §:n mukaan kärjäoikeuden on huolehdittava, että luovuttamisasiaa käsitellään viivytyksettä siten, että tuomioistuin voi noudattaa laissa säädettyjä määräaikoja. Määräajoista säädetään lain 32 §:ssä. Jos luovutettavaksi pyydetty on suostunut luovuttamiseen, kärjäoikeuden on tehtävä luovuttamista koskeva päätös kolmen päivän kuluessa suostumuksen antamisesta. Kärjäoikeuden on kuitenkin aina tehtävä luovuttamista koskeva päätös 26 päivän kuluessa siitä, kun luovutettavaksi pyydetty on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa. Jos päätöstä ei erityisestä syystä voida tehdä mainitussa määräajassa, se on tehtävä niin pian kuin mahdollista. Käsittelyn kiireellisyydestä korkeimmassa oikeudessa säädetään lain 41 §:ssä. Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset lasta koskevan asian kiireellistä käsittelyä koskevan 13 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 25 §:n mukaan luovuttamisasian käsittelyssä kärjäoikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä rikosasioiden käsittelystä kärjäoikeudessa säädetään, jollei EU-luovuttamislainsäädännössä toisin säädetä. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen luovuttamisasian käsittelyssä kärjäoikeudessa sovelletaan lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetään suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta, jos alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta. Kohdan nojalla suullinen käsittely voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta myös, jos alle 18-vuotiasta pyydetään luovutettavaksi. Edellä 14 artiklan kohdalla selostetut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset lapsen yksityisyyden suojaamisesta eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn osalta.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 15 artiklan säännöksiä lapsen oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan menettelyihin. Esityksessä ehdotetaan EU-luovuttamislakia täydennettäväksi siten, että alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan tai muun hänelle läheisen aikuisen läsnäolosta luovuttamisasian valmistelussa säädettäisiin uudessa 21 c §:ssä. Edellä 15 artiklan kohdalla selostetut säännökset läsnäolo-oikeudesta tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 14 § 2 momentti ja 17 § 1 momentti) täyttävät tuomioistuinkäsittelyn osalta direktiivin vaatimukset 15 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 20 §:n 2 momentin säännös puolustajan määräämisestä luovutettavaksi pyydetylle täyttää direktiivin vaatimukset oikeutta oikeusapuun koskevan 18 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

18 artikla. *Oikeus oikeusapuun.* Artiklassa edellytetään, että oikeusapua koskevassa kansallisessa lainsäädännössä taataan 6 artiklassa tarkoitetun, avustajan apua koskevan oikeuden tosiasiallinen toteutuminen. Johdanto-osan kappaleesta 25 ilmenee, että jäsenvaltioiden olisi myönnettävä oikeusapua, jos tämä on tarpeen sen varmistamiseksi, että lapsella tosiasiasa on avustaja niissä tilanteissa, joissa direktiivi sitä edellyttää.

Alle 18-vuotiaalle määrätylle puolustajalle maksetaan palkkio valtion varoista (ROL 2 luku 10 §). Jos tuomioistuin toteaa epäilyn syyllistyneen rikokseen, hänet veloitetaan korvaamaan puolustajalle maksettu palkkio valtiolle. Jos epäilty täyttää oikeusapulaissa tarkoitetut oikeusavun saamisen taloudelliset edellytykset, korvaus ei saa olla suurempi kuin oikeusapulain mukainen korvaus olisi. (ROL 2 luku 11 §)

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan vaatimukset eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

19 artikla. *Oikeussuojakeinot.* Artiklan mukaan lapsella, joka on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä, sekä etsityllä lapsella on oltava käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos hänen tämän direktiivin mukaisia oikeuksiaan loukataan.

Avustajan käyttöä koskevan oikeuden loukkauksiin voidaan vedota rikosasiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n nojalla tuomioistuin voi jättää todisteen hyödyntämättä, jos hyödyntäminen vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Esitutkintaviranomaisen menettelystä voidaan tehdä hallintokantelu päätöksentekijän esimiehelle tai kantelu laillisuusvalvojalle. Asia voidaan saattaa myös syyttäjän käsiteltäväksi. Syyttäjällä on esitutkintalain 5 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla oikeus pyynnöillä ja määräyksillä ohjata esitutkintaviranomaisten toimintaa.

Tutkintavankeuslain 15 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvussa säädetään mahdollisuudesta oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiseen muun muassa kirjeen tai postilähetyksen pidättämisestä ja tapaamiskieltoa koskevista päätöksistä. Lisäksi pakkokeinolain 4 luvussa säädetään yhteydenpitorajoituksia koskevista oikeussuojakeinoista.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan vaatimukset käytössä olevista oikeus-suojakeinoista eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

20 artikla. Koulutus. Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lainvalvontaviranomaiset, sekä vapautensa menettäneiden säilytystilojen työntekijät, jotka käsittelevät lapsia koskevia tapauksia, saavat lapsen oikeuksia, asianmukaista kuulustelutekniikkaa, lapsipsykologiaa ja lapsen tarpeisiin mukautettua viestinnän kieltä koskevaa erityistä koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on tuomareiden ja syyttäjien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tuomareilla ja syyttäjillä, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin, on alan erityispätevyys, tosiasiallinen mahdollisuus erityiseen koulutukseen tai nämä molemmat, sanotun kuitenkin rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta ja eri tapoja, joilla oikeuslaitokset ovat järjestäytyneet jäsenvaltioissa.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on oikeudellisten ammattien harjoittajien riippumattomuutta ja avustajien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla edistetään 2 kohdassa tarkoitetun erityisen koulutuksen antamista avustajille, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on julkisten palvelujensa kautta tai rahoittamalla lasten tukijärjestöjä edistettävä aloitteita, jotka mahdollistavat sen, että lasten tukipalveluja ja korjaavan oikeuden palveluja tarjoavat tahot saavat asianmukaista koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät, ja sen, että ne noudattavat ammatillisia vaatimuksia sen varmistamiseksi, että näitä palveluja tarjotaan puolueettomasti, kunnioittavasti ja ammattitaitoisesti.

Direktiivin velvoitteet voidaan ottaa huomioon esitutkintaviranomaiselle järjestettävässä perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Poliisiammattikorkeakoulun järjestämissä poliisin peruskoulutuksessa huomioidaan keskeiset asiat rikosprosessin, esitutinnan ja siinä suoritettun kuulustelun osalta sekä asianosaisten oikeuksiin liittyen. Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Poliisihallitus on toteuttanut vuodesta 2009 lähtien lasten haastatteluja rikosselvittelyssä tekeville poliiseille, psykologeille ja terveydenhuollon ammattihenkilöille ammattitaitoa syventävän erityiskoulutuksen. Koulutuksen tavoitteena on ollut parantaa haastattelujen laatua erityisesti alle 18-vuotiaisiin kohdistuneissa hyväksikäyttö- ja pahoinpitelytapauksissa, kehittää työntekijöiden haastattelutaitoja sekä vähentää työn kuormittavuutta tarjoamalla työhön sopivia välineitä ja ohjausta erityisesti

haastaviin haastattelutilanteisiin. Vuosittain erikoiskoulutuksen saa 10–20 poliisia, joista osa voi kohdata, puhuttaa ja kuulla myös alle 18-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä. Direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi tulee järjestää erikoiskoulutusta alle 18-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä kohtaaville, puhuttaville ja kuulusteleville poliiseille asianmukaisen kuulustelutekniikan, lapsipsykologiaa ja lapselle mukautettua viestinnän varmistamiseksi. Poliisin vapautensa menettäneiden säilytystilojen työskentelevien ylivartijan ja vartijan viran kelpoisuusvaatimuksena on nykyisin soveltuva turvallisuusalan koulutus. He käyvät lisäksi poliisiammattikorkeakoulun järjestämän vartijoiden erikoiskoulutuksen, jossa voidaan ottaa huomioon heidän tehtävänsä mukaisesti direktiivin edellyttämät velvoitteet.

Tuomareille ei ole aiemmin järjestetty koulutusta, joka olisi koskenut erityisesti syytetytyn asemassa olevan lapsen oikeuksia tai kohtelua. Tuomarinkoulutuslautakunta ja oikeushallinto-osaston koulutusyksikkö alkavat suunnitella tuomareille ja julkisille oikeusavustajille kohdennettua yhteiskoulutusta, joka toteutetaan vuonna 2019.

22 artikla. Kustannukset. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on riippumatta siitä, miten menettely päättyy, vastattava 7, 8 ja 9 artiklan soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista, paitsi jos 8 artiklan soveltamisesta aiheutuvat kustannukset katetaan sairausvakuutuksesta.

Suomessa valtio vastaa kustannuksista, joita aiheutuu 7 artiklassa tarkoitetusta nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä, 8 artiklassa tarkoitetusta vapautensa menettäneiden lääkärintarkastuksesta ja 9 artiklassa tarkoitetusta esitutkintakuulustelun tallentamisesta. Näitä kustannuksia ei ole mahdollista periä takaisin rikoksesta epäiltyä. Artikla ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

7 Lakiehdotusten perustelut

7.1 Esitutkintalaki

4 luku. Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

16 §. *Ilmoitus epäillyn oikeuksista.* Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa rikoksesta epäillylle hänen oikeuksistaan. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle epäillylle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle rikoksesta epäillylle olisi ilmoitettava siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle epäillylle olisi ilmoitettava hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulustelussa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään.

Momentin 3 kohdan mukaan alaikäiselle epäillylle olisi ilmoitettava oikeudesta hänen yksityisyytensä suojaamiseen direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Epäillylle olisi ilmoitettava tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa siten, että tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa hänen yksityisyytensä suojan loukkaamiseen. Esitutkinta-aineistoon sisältyvien ääni- ja kuvatallenteiden, kuten kuulustelusta tehdyn ääni- ja kuvatallenteen, osalta tästä säädetään 9 luvun 7 §:n 2 momentissa. Oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta vastaava säännös on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa. Lisäksi epäillylle olisi ilmoitettava tarvittaessa siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä. Kohdassa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava tarvittaessa. Oikeudenkäyntiä koskevista oikeuksista ei tarvitsisi ilmoittaa, jos olisi ennakoitavissa, että asia ei etene tuomioistuinkäsittelyyn.

Momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava lapselle viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta. Oikeuksista olisi ilmoitettava epäillylle joka tapauksessa viimeistään ennen hänen kuulemistaan.

Lisäksi ehdotetaan, että alaikäiselle epäillylle olisi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista. Ehdotetulla säännöksellä pantaisiin täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan vaatimus siitä, että epäillylle lapselle on ilmoitettava viipymättä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 19 mukaisesti lapselle olisi annettava lyhyt selitys oikeudellisen menettelyn seuraavista vaiheista siinä määrin kuin tämä on mahdollista rikosoikeudellisen menettelyn kannalta sekä asianomaisten viranomaisten roolista. Annettavat tiedot riippuisivat tapauksen olosuhteista.

Voimassa oleva 2 momentti siirtyisi uudeksi 3 momentiksi. Momenttia täydennettäisiin siten, että siihen lisättäisiin viittaus uuteen 2 momenttiin. Myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava epäillylle 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä.

17 §. *Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista.* Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle kirjallisella ilmoituksella hänen oikeuksistaan. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan iii) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:ään lisättäväksi ehdotetusta säännöksestä, jonka mukaan alle 18-vuotiaasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista. Näitä ovat matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 §), tehostettu matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 a §) sekä tutkinta-aresti (pakkokeinolaki 2 luku 12 a §). Vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava, että tällaisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja on olemassa. Kohta ei kuitenkaan velvoittaisi ilmoittamaan tarkemmin tutkintavankeuden vaihtoehtoja koskevien säännösten sisällöstä tai tutkintavankeuden vaihtoehtojen määräämisen edellytyksistä.

Momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava lapselle viipymättä sen jälkeen, kun hän menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä.

Voimassa oleva 2 ja 3 momentti siirtyisivät 3 ja 4 momentiksi.

Ehdotettuun 3 momenttiin tehtäisiin tekninen tarkistus siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin.

Ehdotettua 4 momenttia täydennettäisiin siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin. Myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava alaikäiselle vapautensa menettäneelle kirjallisella ilmoituksella 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käytämällä kielellä.

7 luku. Kuulustelut

14 §. *Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan alle 18-vuotiaan epäillyn kuulustelussa saisi olla läsnä myös muu epäillylle läheinen aikuinen, jos epäillyn huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on pykälän 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu. Momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 15 artiklan 4 kohta.

Momentissa tarkoitettu alaikäiselle epäillylle läheinen aikuinen voisi olla lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tosiasiallisesti vastaava aikuinen, lähisukulainen tai muu vastaava lapselle läheinen aikuinen.

Edellytyksenä muun läheisen aikuisen läsnäololle kuulustelussa olisi, että läsnäolo on lapsen edun mukaista ja että läsnäolo ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos nämä edellytykset täyttyisivät, lapsella olisi oikeus saada kuulusteluun mukaansa nimeämänsä läheinen henkilö. Rikoksen selvittämisen vaikeuttaminen liittyisi yleensä siihen, että lapselle läheisen aikuisen läsnäolon voidaan olettaa vaikuttavan haitallisesti kuulusteltavan lapsen kertomukseen.

Jos esitutkintaviranomainen ei hyväksyisi lapsen nimeämää henkilöä, kuulusteluun voitaisiin direktiivin 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti pyytää paikalle muu lapselle läheinen aikuinen. Momentissa tarkoitettujen läheisen aikuisen läsnäolon kuulustelussa tulee olla lapsen edun mukaista. Momentin nojalla kuulusteluun ei voitaisi pyytää paikalle sellaista läheistä henkilöä, jonka lapsi ei halua olevan läsnä kuulustelussa. Sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa säädetään 16 §:ssä.

Momentissa tarkoitettu lapselle läheinen aikuinen voitaisiin 18 §:n nojalla poistaa kuulustelusta, jos hän käytöksellään häiritsisi kuulustelua tai jos hänen läsnäolonsa muuten vaikeuttaisi asian selvittämistä.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, että jos 4 luvun 16 ja 17 §:ssä tarkoitetuista epäillyn oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä olisi ilmoitettava momentissa tarkoitettulle lapselle läheiselle aikuiselle. Käytännössä ilmoittaminen tapahtuisi yleensä kuulustelussa. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 5 artiklan 2 kohta.

7.2 Pakkokeinolaki

2 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §. *Vangitsemisen edellytykset.* Voimassa olevassa luvun 13 §:ssä säädetään kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta. Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Säännöksen esitöissä (HE 222/2010 vp s. 248 ja 250) todetaan, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut tutkintavankeuden käyttöä viimesijaisena keinona alaikäisten epäiltyjen kohdalla ja tutkintavankeuden mahdollisimman lyhyttä kestoa (esimerkiksi Nart v. Turkki 6.5.2008). Nyt kysymyksessä olevaan vangitsemisen edellytyksiä koskevaan pykälään otettaisiin selvyuden vuoksi tästä nimenomainen säännös. Ehdotettu säännös vastaisi direktiivin 10 artiklan vaatimuksia alle 18-vuotiaan epäillyn vangitsemisen ja tutkintavankeuden keston osalta.

Pykälään lisättäisiin uusi *5 momentti*, jonka mukaan alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn olemassaoloa harkittaessa otettaisiin erityisesti huomioon rikoksen vakavuus ja epäillyn ikä. Säännöksen sanamuoto vastaisi rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin sanamuotoa, jonka mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

12 §. *Tuomitun vangitsemisen edellytykset.* Tuomitun vangitsemisen edellytyksiä koskevaan pykälään ehdotetaan otettavaksi vastaava säännös alaikäisen tuomitun vangitsemisen edellytyksistä, mitä edellä alaikäisen epäillyn osalta ehdotetaan. Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti*, jonka mukaan alle 18-vuotiasta tuomittua ei saa määrätä

vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Momentin perustelujen osalta viitataan ehdotetun 11 §:n 5 momentin perusteluihin.

Nykyinen 2 momentti siirtyisi uudeksi *3 momentiksi*.

7.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku. Syytteen vireillepanosta

15 a §. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vastaajalle pääkäsittelyyn kutsumisen yhteydessä direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan iii) alakohdassa sekä b alakohdan i), iv) ja v) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin *1 kohdan* mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa.

Momentin *2 kohdan* mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa.

Momentin *3 kohdan* mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava oikeudesta hänen yksityisyytensä suojaamiseen direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Vastaajalle olisi ilmoitettava, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään. Mainitun pykälän mukaan tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Lisäksi vastaajalle olisi ilmoitettava siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä.

Momentin *4 kohdan* mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava siitä, että nuoresta rikoksesta epäilystä laaditaan seuraamus selvitys laissa nuoren rikoksesta epäilyn tilanteen selvittämisestä säädetyillä edellytyksillä.

7.4 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

4 §. Syyttäjän pyyntö. Pykälän 2 momentti sisältää poikkeussäännöksen, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Yleisperusteluissa ja direktiivin 7 artiklan perusteluissa mainituista syistä momentti ehdotetaan kumottavaksi.

7.5 Tutkintavankeuslaki

2 luku. Saapuminen vankilaan

3 §. Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen. Voimassa olevan pykälän mukaan tietoja vankilan oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien tutkintavankien tarpeiden mukaan. Ulkomaalaiselle tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkittamisapua. Voimassa olevan pykälän nojalla alaikäiselle tutkintavangille ilmoitetaan muun ohella useista direktiivin 12 artiklassa tarkoitetuista oikeuksista. Direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että kun alaikäiselle vapautensa menettäneelle annetaan pykälän 4 momentissa tarkoitettu kirjallinen ilmoitus hänen oikeuksistaan, ilmoitukseen liitetään viittaus niihin oikeuksiin, joita alaikäisellä vapautensa menettäneellä on lapsidirektiivin nojalla. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus ilmoittaa alaikäiselle vapautensa menettäneelle myös tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksista kirjallisesti.

Ehdotetun uuden 5 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielien käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

Ehdotetulla momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan c alakohta sekä 3 kohta tutkintavankeudessa olevien lasten osalta.

3 luku. Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §. Sijoittaminen vankilassa. Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi direktiivin 12 artiklan 3 kohtaa

vastaava säännös tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttäneen nuoren tutkintavangin erilläänpidosta.

Ehdotetun uuden *3 momentin* mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Säännös mahdollistaisi sen, että nuoren tutkintavangin erilläänpitoa muista aikuisista tutkintavangeista jatkettaisiin sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta. Nuori tutkintavanki voitaisiin tarvittaessa sijoittaa samoihin tiloihin muiden aikuisten tutkintavankien kanssa. Erilläänpidon jatkamista tulisi kuitenkin harkita tapauskohtaisesti. Siirtäminen samoihin tiloihin muiden aikuisten tutkintavankien kanssa voisi olla nuoren tutkintavangin kannalta varsin epätarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun hän täyttää 18 vuotta hyvin vähän ennen tutkintavankeuden päättymistä.

Harkittaessa 18 vuotta täyttäneen tutkintavangin erilläänpidon jatkamista momentin nojalla olisi aina otettava huomioon alle 18-vuotiaiden tutkintavankien etu. Tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyttä tutkintavankia voitaisiin pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

Voimassa olevan pykälän 3 momentti miesten ja naisten erilläänpidosta siirtyisi *4 momentiksi*.

6 luku. **Sosiaali- ja terveydenhuolto**

1 §. *Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito.* Pykälään lisättäisiin uusi *3 momentti*, joka koskisi alle 18-vuotiaalle tutkintavangille tehtävää lääkärintarkastusta. Ehdotetulla momentilla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 8 artikla tutkintavankeudessa olevien lasten osalta.

Momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Johdanto-osan kappaleen 41 mukaisesti tarkastuksen tekeminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, jos lapsesta tehdään lyhyen ajan kuluessa kaksi tai useampia lääkärintarkastusta koskevia pyyntöjä.

Momentissa tarkoitettua lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen tutkintavangin huoltaja tai muu laillinen edustaja taikka muu lapselle läheinen aikuinen. Lääkärintarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen tutkintavangin 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamies.

Ehdotettua momenttia sovellettaessa noudatettaisiin, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetään.

Voimassa olevan pykälän 3 momentti siirtyisi *4 momentiksi*.

7.6 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

2 luku. Säilytystilaan ottaminen

3 §. Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen. Voimassa olevan pykälän mukaan tietoja säilytystilan oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan. Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Voimassa olevan pykälän nojalla alaikäiselle vapautensa menettäneelle ilmoitetaan muun ohella useista direktiivin 12 artiklassa tarkoitetuista oikeuksista. Direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että kun alaikäiselle vapautensa menettäneelle annetaan pykälän 4 momentissa tarkoitettu kirjallinen ilmoitus hänen oikeuksistaan, ilmoitukseen liitetään viittaus niihin oikeuksiin, joita alaikäisellä vapautensa menettäneellä on lapsidirektiivin nojalla. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus ilmoittaa alaikäiselle vapautensa menettäneelle myös tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksista kirjallisesti.

Ehdotetun uuden *5 momentin* mukaan alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle olisi annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa.

Ehdotetulla momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan c alakohta sekä 3 kohta poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden lasten osalta.

5 luku. Terveystarkastus

1 §. Terveystarkastus- ja sairaanhoito. Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti*, joka koskisi alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle tehtävää lääkärintarkastusta. Ehdotetulla momentilla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 8 artikla poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden lasten osalta.

Momentin mukaan alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Johdanto-osan kappaleen 41 mukaisesti tarkastuksen tekeminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, jos lapsesta tehdään lyhyen ajan kuluessa kaksi tai useampia lääkärintarkastusta koskevia pyyntöjä.

Momentissa tarkoitettua lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen vapautensa menettäneen huoltaja tai muu laillinen edustaja taikka esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettu muu lapselle läheinen aikuinen. Lääkärintarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen vapautensa menettäneen 6 luvun 5 §:ssä tarkoitettu asiamies.

Ehdotettua momenttia sovellettaessa noudatettaisiin, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetään.

Momentin mukaan tarkastus olisi tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Lähtökohtaisesti tarkastuksen tekeminen olisi säännöksessä tarkoitettulla tavalla tarpeetonta, jos vapaudenmenetyks tulisi olemaan lyhytaikainen ja kestävä alle vuorokauden ajan. Vapautensa menettäneellä lapsella olisi kuitenkin jatkossakin oikeus voimassa olevan pykälän 1 momentissa tarkoitettuun hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Voimassa olevan 1 momentin nojalla vapautensa menettäneelle voidaan tehdä lääkärintarkastus joko poliisin henkilökunnan tekemien havaintojen tai vapautensa menettäneen esittämän pyynnön perusteella (HE 90/2005 vp s. 77).

Voimassa olevan pykälän 2 momentti siirtyisi *3 momentiksi*.

7.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

20 a §. Kirjallinen ilmoitus oikeuksista. Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle kirjallisella ilmoituksella hänen oikeuksistaan. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i), iii) ja iv) alakohdassa sekä b alakohdan ii), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että pykälässä tarkoitetuista luovutettavaksi pyydetyt oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian valmistelussa siten kuin ehdotetussa 21 c §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava myös hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla luovutusasian käsittelyssä tuomioistuimessa.

Momentin 3 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään.

Momentin 4 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava, että käytettävissä olevia säilöön ottamisen vaihtoehtoja ovat matkustuskielto tai tehostettu matkustuskielto (EU-luovuttamislaki 17 § 3 momentti). Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan tarkemmin matkustuskieltoa koskevien säännösten sisällöstä tai matkustuskiellon määräämisen edellytyksistä.

Momentin 5 kohta koskisi velvollisuutta ilmoittaa alaikäisen luovutettavaksi pyydetyt yksityisyyden suojaamisesta direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa siten, että tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa hänen yksityisyytensä suojan loukkaamiseen. Lisäksi luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä.

Momentin 6 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava oikeudesta tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon. Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi alaikäisen tutkintavangin lääkärintarkastusta koskeva säännös. Ehdotettu kohta täyttäisi siten direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan ii) alakohdan vaatimuksen siitä, että luovutettavaksi pyydetylle ilmoitetaan oikeudesta lääkärintarkastukseen.

Voimassa oleva 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi.

Ehdotettua 3 *momenttia* täydennettäisiin siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin. Alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi annettava myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista ilmoitus kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

21 c §. *Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn luovuttamisasian valmistelu.* Ehdotettuun uuteen pykälään otettaisiin viittaussäännös, jonka mukaan alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan tai muun läheisen aikuisen läsnäoloon kuulustelussa sovellettaisiin soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alaikäisen rikoksesta epäillyn kuulustelussa.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi, että jos 20 a §:ssä tarkoitetuista luovutettavaksi pyydetyn oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyn lapsen lailliselle edustajalle, niistä olisi ilmoitettava lapselle läheiselle aikuiselle.

Pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 5 ja 15 artikla luovutettavaksi pyydetyn lapsen osalta.

8 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä kesäkuuta 2019, jolloin direktiivi on pantava täytäntöön.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 16 ja 17 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 818/2014 ja

lisätään 7 luvun 14 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädetyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaisissa (257/2002) säädetyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikos-epäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista sekä ilmoitettava:

- 1) siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulustelussa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään;
- 3) tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin 9 luvun 7 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista 12 §:ssä tarkoitetulla epäillyn käyttämällä kielellä. Epäillylle on ilmoitettava 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu oikeudesta kirjallisesti, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.

17 §

Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista

Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava:

- 1) 16 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista;
- 2) oikeudesta tiedonsaantiin 15 §:n mukaisesti;
- 3) oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 4) oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon;
- 5) oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädetyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn.

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava

- 1) siitä, että alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi;
- 2) käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista.

Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Vapautensa menettäneelle on annettava ilmoitus 1–3 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena 12 §:ssä tarkoitetulla epäillyn käyttämällä kielellä.

7 luku

Kuulustelut

14 §

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa

Jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu, muu epäillylle läheinen aikuinen saa olla läsnä kuulustelussa, jos läsnäolo on epäillyn edun mukaista ja jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos 4 luvun 16 tai 17 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle epäillylle läheiselle aikuiselle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

2.

Laki

pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:ään uusi 5 momentti ja 12 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

12 §

Tuomitun vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiasta tuomittua ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 lukuun uusi 15 a § seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

15 a §

Kutsun yhteydessä alle 18-vuotiaalle vastaajalle on ilmoitettava:

- 1) oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 2) huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 3) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä;
- 4) siitä, että nuoresta rikoksesta epäillystä laaditaan seuraamusselvitys laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä säädetyillä edellytyksillä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 2 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 320/2013.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 820/2014 ja 1071/2015, uusi 5 momentti, 3 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 394/2015, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 6 luvun 1 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Saapuminen vankilaan

3 §

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on annettava 1 momentissa tarkoitetut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §

Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voidaan pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

6.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n ja 5 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi 819//2014, uusi 5 momentti ja 5 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1241/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

3 §

Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

5 luku

Terveystilaan ottaminen

1 §

Terveystilan- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveystilan ammattihenkilön tarkastus terveystilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 a §, sellaisena kuin se on laissa 824/2014, ja

lisätään lakiin uusi 21 c § seuraavasti:

20 a §

Kirjallinen ilmoitus oikeuksista

Poliisin on viipymättä ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, hänen oikeudestaan:

- 1) saada tieto kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä;
- 2) käyttää avustajaa;
- 3) puolustajaan, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää;
- 4) tulkkaukseen sekä kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön käännökseen siten kuin 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään;
- 5) päättää, suostuuko luovutettavaksi pyydetty luovuttamiseensa;
- 6) tulla kuulluksi luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä käräjäoikeudessa; sekä
- 7) saada tieto luovuttamispyynnön perusteena olevasta poissaolotuo-
miosta, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää.

Alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi ilmoitettava:

- 1) siitä, että luovutettavaksi pyydetyt oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen;

- 2) hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamiasian valmistelussa siten kuin 21 c §:ssä säädetään sekä oikeudesta olla läsnä luovuttamiasian käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 3) oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään;
- 4) käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehtoista;
- 5) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä.
- 6) oikeudesta tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon.

Luovutettavaksi pyydetylle on annettava ilmoitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

21 c §

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyin luovuttamiasian valmistelu

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyin laillisen edustajan taikka muun luovutettavaksi pyydetylle läheisen aikuisen läsnäoloon luovuttamiasian valmistelussa sovelletaan soveltuvien osien, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kuulustelussa. Jos 20 a §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyin lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle luovutettavaksi pyydetylle läheiselle aikuiselle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

LAGFÖRSLAG

1.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen (805/2011) 4 kap. 16 och 17 §, sådana de lyder i lag 818/2014, och

fogas till 7 kap. 14 § ett nytt 4 mom. som följer:

4 kap.

Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning

16 §

Underrättelse om den misstänktes rättigheter

När en person underrättas om att han eller hon är misstänkt för brott ska han eller hon utan dröjsmål och senast innan han eller hon hörs underrättas om

- 1) rätten att anlita ett biträde som han eller hon själv väljer,
- 2) rätten att under de förutsättningar som anges i 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål få en försvarare,
- 3) rätten att under de förutsättningar som anges i rättshjälpslagen (257/2002) få kostnadsfri rättshjälp och kostnadsfritt biträde,
- 4) rätten att få information om det brott som han eller hon är misstänkt för och om ändringar som gäller brottsmisstanken,
- 5) rätten till tolkning samt översättning av väsentliga handlingar så som föreskrivs i 13 §, i 2 kap. 16 § och 3 kap. 21 § i tvångsmedelslagen samt i 6 a kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål,
- 6) rätten att tiga och att också annars låta bli att medverka till utredningen av sitt brott.

En person som inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för brott ska utöver vad som föreskrivs i 1 mom. i möjligaste mån utan dröjsmål informeras om följande skeden av ärendets handläggning och om de myndigheters roll som deltar i ärendets handläggning samt underrättas

- 1) om att den misstänktes rättigheter även underrättas vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare,
- 2) om rätten för hans eller hennes vårdnadshavare, intressebevakare eller annan laglig företrädare att vara närvarande vid förhör i enlighet med 7 kap. 14 §,
- 3) vid behov om att utlämning av uppgifter i en bild- och ljudupptagning kan begränsas med avseende på integritetsskyddet på det sätt som föreskrivs i 9 kap. 7 § 2 mom. och i 13 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar samt om att ett ärende kan handläggas vid domstol utan att allmänheten har varit närvarande under de förutsättningar som anges i 15 § 5 punkten i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar.

Den som är misstänkt för brott ska underrättas om de rättigheter som avses i 1 och 2 mom. på den misstänktes språk som avses i 12 §. Den misstänkte ska underrättas om den rättighet som avses i 1 mom. 1 punkten skriftligen, om inte ärendet ska behandlas vid summarisk förundersökning.

17 §

Skriftlig underrättelse om den frihetsberövades rättigheter

När den som är misstänkt för brott berövas sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål underrättas om

- 1) de rättigheter som avses i 16 §,
- 2) rätten att få information enligt 15 §,
- 3) rätten till att någon av hans eller hennes närstående eller någon annan person underrättas om frihetsberövandet i enlighet med 2 kap. 2 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen,
- 4) rätten till hälso- och sjukvård enligt 5 kap. 1 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen och 6 kap. 1 § i häktningslagen,
- 5) rätten till handläggning av häktningsärendet vid domstol inom den tid som föreskrivs i 3 kap. 5 § i tvångsmedelslagen och den häktades rätt till ny behandling av ett häktningsärende enligt 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen.

En frihetsberövad som inte fyllt 18 år ska utöver det som föreskrivs i 1 mom. dessutom utan dröjsmål underrättas om

- 1) att en misstänkt som inte fyllt 18 år inte får häktas eller förordnas att fortfarande hållas häktad, om inte vägande skäl kräver det,
- 2) tillämpliga alternativ till häktning.

En utländsk frihetsberövad ska utöver det som föreskrivs i 1 och 2 mom. utan dröjsmål underrättas om rätten till att en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hans eller hennes hemland underrättas om frihetsberövandet.

Den frihetsberövade ska underrättas om de rättigheter som avses i 1–3 mom. skriftligen och på den misstänktes språk som avses i 12 §.

7 kap.

Förhör

14 §

När en laglig företrädare för en omyndig får vara närvarande vid förhör

Om det är förbjudet för en laglig företrädare för en person som inte fyllt 18 år och som är misstänkt för brott att vara närvarande vid förhör med stöd av 3 mom. eller om den lagliga företrädaren inte har kunnat nås, får en annan till den misstänkte närstående vuxen vara närvarande vid förhör, om personens närvaro ligger i den misstänktes intresse och om detta inte försvårar utredningen av brottet eller äventyrar tystnadsplikten. Om det inte är möjligt att underrätta den misstänktes lagliga företrädare om de rättigheter som avses i 4 kap. 16 eller 17 §, ska någon annan till den misstänkte närstående vuxen underrättas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av 2 kap. 11 och 12 § i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen (806/2011) ett nytt 5 mom. och till 12 § ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., som följer:

2 kap.

Gripande, anhållande, häktning och häktningsarrest

11 §

Förutsättningar för häktning

En misstänkt som inte fyllt 18 år får inte häktas eller förordnas att fortfarande hållas häktad, om inte vägande skäl kräver det.

12 §

Förutsättningar för häktning av en dömd

En dömd som inte fyllt 18 år får inte häktas eller förordnas att fortfarande hållas häktad, om inte vägande skäl kräver det.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) en ny 15 a § som följer:

5 kap.

Om väckande av åtal

15 a §

I samband med kallelsen ska en svarande som inte fyllt 18 år underrättas om

- 1) rätten att personligen vara närvarande vid muntlig förhandling vid ett ärendes domstolsbehandling,
- 2) rätten för vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare att vara närvarande vid muntlig förhandling vid ett ärendes domstolsbehandling,
- 3) att utlämning av uppgifter i en bild- och ljudupptagning kan begränsas med avseende på integritetsskyddet på det sätt som föreskrivs i 13 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar samt om att ett ärende kan handläggas vid domstol utan att allmänheten har varit närvarande under de förutsättningar som anges i 15 § 5 punkten i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar,
- 4) att det sammanställs en påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt under de förutsättningar som anges i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

**om upphävande av 4 § 2 mom. i lagen om utredning av unga
brottsmisstänkta situation**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs 4 § 2 mom. i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010), sådant det lyder i lag 320/2013.

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av häktninglagen

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 2 kap. 3 § i häktninglagen (768/2005), sådan paragrafen lyder delvis ändrad i lagarna 820/2014 och 1071/2015, ett nytt 5 mom., till 3 kap. 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 394/2015, ett nytt 3 mom., varvid nuvarande 3 mom. blir 4 mom. och till 6 kap. 1 § ett nytt 3 mom., varvid nuvarande 3 mom. blir 4 mom., som följer:

2 kap.

Ankomst till ett fängelse

3 §

Information om bestämmelser och om förhållandena i fängelset

En häktad som inte fyllt 18 år ska ges den information som avses i 1 mom. skriftligen på sitt eget språk, om det är finska eller svenska, och i annat fall på ett språk som han eller hon förstår. Bestämmelser om användning av samiska ingår i samisk språklag (1086/2003).

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §

Placering i fängelset

En häktad som har fyllt 18 år under häktning kan fortfarande hållas avskild från andra vuxna häktade, om det är motiverat med hänsyn till hans eller hennes omständigheter. Han eller hon kan hållas i samma utrymmen som en häktad som inte fyllt 18 år endast om detta inte strider mot den minderårigas intressen.

6 kap.

Social- och hälsovård

1 §

Hälso- och sjukvård för häktade

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ska en häktad som inte fyllt 18 år på begäran bli undersökt av en läkare eller av någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i syfte att utreda hälsotillståndet utan obefogat dröjsmål, om det inte är uppenbart onödigt att göra en undersökning.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 2 kap. 3 § och 5 kap. 1 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 2 kap. 3 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006), sådan paragrafen lyder delvis ändrad i lag 819/2014, ett nytt 5 mom. och till 5 kap. 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 1241/2016, ett nytt 2 mom., varvid nuvarande 2 mom. blir 3 mom., som följer:

2 kap.

Intagning i förvaringslokal

3 §

Information om bestämmelser samt om förhållandena i förvaringslokalen

En frihetsberövad som inte fyllt 18 år ska ges den information som avses i 1 mom. skriftligen på sitt eget språk, om det är finska eller svenska, och i annat fall på ett språk som han eller hon förstår. Bestämmelser om användningen av samiska ingår i samisk språklag (1086/2003).

5 kap.

Hälso- och sjukvård

1 §

Hälso- och sjukvård

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ska en frihetsberövad som inte fyllt 18 år på begäran bli undersökt av en läkare eller av någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i syfte att utreda hälsotillståndet utan obefogat dröjsmål, om det inte är uppenbart onödigt att göra en undersökning.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) 20 a §, sådan den lyder i lag 824/2014, och

fogas till lagen en ny 21 c § som följer:

20 a §

Skriftlig underrättelse om rättigheter

När den som begärs utlämnad har gripits eller annars påträffats i Finland, ska polisen utan dröjsmål underrätta honom eller henne om

- 1) rätten att ta del av innehållet i framställningen om gripande och utlämning,
- 2) rätten att anlita biträde,
- 3) rätten att få en försvarare, om den som begärs utlämnad begär det,
- 4) rätten till tolkning samt översättning av framställningen om gripande och utlämning så som föreskrivs i 21 § 2 och 3 mom.,
- 5) rätten att bestämma om han eller hon samtycker till utlämningen,
- 6) rätten att bli hörd i tingsrätten med anledning av innehållet i framställningen om utlämning, samt
- 7) rätten att ta del av den utevarodom som ligger till grund för framställningen om utlämning, om den som begärs utlämnad begär det.

En person som inte fyllt 18 år och som begärs utlämnad ska utöver det som föreskrivs i 1 mom. dessutom underrättas om

- 1) att rättigheterna för den som begärs utlämnad även underrättas hans eller hennes lagliga företrädare,
- 2) rätten för hans eller hennes lagliga företrädare att vara närvarande vid beredningen av ett utlämningsärende, så som föreskrivs i

21 c §, samt rätten att vara närvarande vid behandlingen av ett utlämningsärende i domstol,

- 3) rätten att ta upp ett ärende som gäller tagande i förvar till ny behandling på det sätt som föreskrivs i 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen,
- 4) tillämpliga alternativ till tagande i förvar,
- 5) att utlämning av uppgifter i en bild- och ljudupptagning kan begränsas med avseende på integritetsskyddet på det sätt som föreskrivs i 13 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar samt om att ett ärende kan handläggas vid domstol utan att allmänheten har varit närvarande under de förutsättningar som anges i 15 § 5 punkten i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar,
- 6) rätten till hälso- och sjukvård enligt 6 kap. 1 § i häktninglagen.

Den som begärs utlämnad ska skriftligen underrättas om de rättigheter som avses i 1 och 2 mom. på ett språk som han eller hon förstår.

21 c §

Beredningen av ett utlämningsärende som gäller en person som inte fyllt 18 år och som begärs utlämnad

På närvaron av en laglig företrädare för en person som inte fyllt 18 år och som begärs utlämnad eller någon annan närstående vuxen till en person som begärs utlämnad tillämpas vid beredningen av ett utlämningsärende i tillämpliga delar vad som i 7 kap. 14 § i förundersökningslagen föreskrivs om närvaro vid förhör av en person som inte fyllt 18 år som är misstänkt för brott. Om det inte är möjligt att underrätta den lagliga företrädaren för en person som begärs utlämnad om de rättigheter som avses i 20 a §, ska någon annan närstående vuxen till den som begärs utlämnad underrättas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

I

(Lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttävät säädökset)

DIREKTIIVIT

EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI (EU) 2016/800,

annettu 11 päivänä toukokuuta 2016,

rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä

EUROOPAN PARLAMENTTI JA EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, jotka

ottavat huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 82 artiklan 2 kohdan b alakohdan,

ottavat huomioon Euroopan komission ehdotuksen,

sen jälkeen kun esitys lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttäväksi säädökseksi on toimitettu kansallisille parlamenteille,

ottavat huomioon Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnon ⁽¹⁾,

ovat kuulleet alueiden komiteaa,

noudattavat tavallista lainsäätämisyjärjestystä ⁽²⁾,

sekä katsovat seuraavaa:

- (1) Tämän direktiivin tarkoituksena on luoda menettelytakeet, joilla varmistetaan, että lapset, eli alle 18-vuotiaat henkilöt, jotka ovat epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä, pystyvät ymmärtämään ja seuraamaan näitä menettelyjä ja käyttämään oikeuttaan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, sekä ehkäistään lasten uusintarikollisuutta ja edistetään heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan.
- (2) Koska tällä direktiivillä vahvistetaan epäiltyjen tai syytettyjen lasten prosessuaalisten oikeuksien suoja koskevia yhteisiä vähimmäissääntöjä, sen tavoitteena on lujittaa jäsenvaltioiden luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin ja siten helpottaa rikosasioissa annettujen päätösten vastavuoroista tunnustamista. Tällaisten yhteisten vähimmäissääntöjen olisi myös poistettava esteet kansalaisten vapaan liikkuvuuden tieltä jäsenvaltioiden alueella.
- (3) Vaikka kaikki jäsenvaltiot ovat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen, jäljempänä 'Euroopan ihmisoikeussopimus', kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ja lapsen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen osapuolia, kokemus on osoittanut, että tämä ei yksinään aina merkitse riittävää luottamusta muiden jäsenvaltioiden rikosoikeudellisiin järjestelmiin.
- (4) Neuvosto hyväksyi 30 päivänä marraskuuta 2009 päätöslauselman etenemissuunnitelmasta epäiltyjen tai syytettyjen henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien vahvistamiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä ⁽³⁾, jäljempänä 'etenemissuunnitelma'. Etenemissuunnitelmassa esitetään vaihe vaiheelta seuraavia oikeuksia koskevien toimenpiteiden toteuttamista: oikeus käännöksiin ja tulkkaukseen (toimenpide A), oikeus tietojen saamiseen oikeuksista ja syytteistä (toimenpide B), oikeus oikeudelliseen neuvontaan ja oikeusapuun (toimenpide C), oikeus pitää yhteyttä sukulaisiin, työnantajiin ja konsuliviranomaisiin (toimenpide D) sekä haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen tai syytettyjen oikeus erityisiin suojatoimiin (toimenpide E). Etenemissuunnitelmassa

⁽¹⁾ EUVL C 226, 16.7.2014, s. 63.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin kanta, vahvistettu 9. maaliskuuta 2016 (ei vielä julkaistu virallisessa lehdessä), ja neuvoston päätös, tehty 21. huhtikuuta 2016.

⁽³⁾ EUVL C 295, 4.12.2009, s. 1.

korostetaan, että oikeuksien järjestys on suuntaa-antava ja että sitä voidaan näin ollen muuttaa tarpeen mukaan. Etenemissuunnitelma on tarkoitettu toimimaan kokonaisuutena, ja siitä voidaan hyötyä täysimääräisesti vasta, kun kaikki sen osat on pantu täytäntöön.

- (5) Eurooppa-neuvosto ilmaisi 11 päivänä joulukuuta 2009 pitävänsä etenemissuunnitelmaa myönteisenä ja sisällytti sen osaksi Tukholman ohjelmaa – Avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten ⁽¹⁾ (2.4 kohta). Eurooppa-neuvosto korosti, että etenemissuunnitelma ei ole tyhjentävä, ja kehotti komissiota tarkastelemaan muita tekijöitä, jotka liittyvät epäiltyjä ja syytettyjä koskevien prosessuaalisten oikeuksien vähimmäisvaatimuksiin. Eurooppa-neuvosto kehotti komissiota myös arvioimaan, onko muita seikkoja, esimerkiksi syyttömysolettamaa, käsiteltävä yhteistyön parantamiseksi kyseisellä alalla.
- (6) Etenemissuunnitelman nojalla on tähän mennessä hyväksytty neljä prosessuaalisia oikeuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä käsittelevää säädöstä eli Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivit 2010/64/EU ⁽²⁾, 2012/13/EU ⁽³⁾, 2013/48/EU ⁽⁴⁾ ja (EU) 2016/343 ⁽⁵⁾.
- (7) Tällä direktiivillä edistetään lapsen oikeuksia ottaen huomioon Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat.
- (8) Kun lapsi on epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä tai neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS ⁽⁶⁾ mukaisen eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena, jäljempänä 'etsitty', jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon Euroopan unionin perusoikeuskirjan, jäljempänä 'perusoikeuskirja', 24 artiklan 2 kohdan mukaisesti.
- (9) Rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyihin tai syytettyihin lapsiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta voitaisiin vaalia heidän mahdollisuuttaan kehittyä ja sopeutua takaisin yhteiskuntaan.
- (10) Tätä direktiiviä olisi sovellettava lapsiin, jotka ovat epäiltyjä tai syytettyjä rikosoikeudellisissa menettelyissä, ja etsittyihin lapsiin. Etsittyihin lapsiin olisi sovellettava tämän direktiivin asiaa koskevia säännöksiä siitä lähtien, kun heidät pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.
- (11) Tätä direktiiviä tai sen tiettyjä säännöksiä olisi sovellettava myös epäiltyihin tai syytettyihin henkilöihin rikosoikeudellisissa menettelyissä sekä etsittyihin, jotka olivat lapsia menettelyn kohteeksi joutuessaan mutta jotka ovat sen jälkeen täyttäneet 18 vuotta, jos tämän direktiivin soveltaminen on asianmukaista ottaen huomioon tapauksen kaikki olosuhteet, muun muassa asianomaisen henkilön kehitystaso ja haavoittuvuus.
- (12) Tapauksissa, joissa henkilö on täyttänyt 18 vuotta, kun hänestä tulee rikosoikeudellisissa menettelyissä epäilty tai syytetty, mutta rikoksentekehoketkellä hän oli lapsi, jäsenvaltiota kannustetaan soveltamaan tässä direktiivissä säädettyjä menettelytakeita, kunnes kyseinen henkilö täyttää 21 vuotta; tämä koskee ainakin rikoksia, jotka epäilty tai syytetty on tehnyt ja joita koskevat tutkinta- ja syytetoimet on yhdistetty, koska ne liittyvät erottamattomasti rikosoikeudelliseen menettelyyn, joka on alkanut kyseisen henkilön ollessa alle 18-vuotias.
- (13) Jäsenvaltioiden olisi määritettävä lapsen ikä hänen oman lausuntonsa, lapsen henkilötietojen tarkastuksen, asiakirjojen ja muiden todisteiden perusteella ja, jos tällaisia todisteita ei ole käytettävissä tai niiden perusteella ei saada täyttä varmuutta, lääkärintarkastuksen perusteella. Lääkärintarkastuksen olisi oltava viimeinen keino, ja sitä tehtäessä olisi kunnioitettava tarkasti lapsen oikeuksia, fyysistä koskemattomuutta ja ihmisarvoa. Jos henkilön iästä jää edelleen epäilyksiä, hänen olisi tätä direktiiviä sovellettaessa oletettava olevan lapsi.

⁽¹⁾ EUVL C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU, annettu 20 päivänä lokakuuta 2010, oikeudesta tulkkaukseen ja käänntöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 280, 26.10.2010, s. 1).

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU, annettu 22 päivänä toukokuuta 2012, tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 142, 1.6.2012, s. 1).

⁽⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2013, oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevista menettelyistä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin (EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1).

⁽⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343, annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016, eräiden syyttömysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäolo oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 65, 11.3.2016, s. 1).

⁽⁶⁾ Neuvoston puitepäätös 2002/584/YOS, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1).

- (14) Tätä direktiiviä ei olisi sovellettava tiettyihin vähäisiin rikkomuksiin. Sitä olisi kuitenkin sovellettava, jos epäilty tai syytetty lapsi on menettänyt vapautensa.
- (15) Joissakin jäsenvaltioissa jokin muu viranomainen kuin tuomioistuin, jolla on toimivalta rikosasioissa, määrää suhteellisen vähäisistä rikkomuksista rangaistuksen, joka on muu kuin vapaudenmenetys. Asia voi olla näin esimerkiksi tieliikenne rikkomusten osalta, joita tapahtuu runsaasti ja jotka saatetaan havaita liikenteenvalvonnan johdosta. Tällaisissa tilanteissa olisi epätarkoituksenmukaista edellyttää, että toimivaltaiset viranomaiset takaavat kaikki tämän direktiivin mukaiset oikeudet. Jos jäsenvaltion lainsäädännössä säädetään, että tällainen viranomainen määrää rangaistuksen vähäisistä rikkomuksista, ja rangaistuksen määräämisestä on joko mahdollista valittaa tuomioistuimeen, jolla on toimivalta rikosasioissa, tai asia on muuten mahdollista siirtää tällaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, tätä direktiiviä olisi näin ollen sovellettava ainoastaan kyseisessä tuomioistuimessa tällaisen valituksen tai siirron johdosta käytävään menettelyyn.
- (16) Joissakin jäsenvaltioissa tiettyjä vähäisiä rikkomuksia, erityisesti vähäisiä tieliikenne rikkomuksia, yleisten kunnallisten määräysten vähäisiä rikkomuksia ja vähäistä yleisen järjestyksen loukkaamista, pidetään rikoksina. Tällaisissa tilanteissa olisi epätarkoituksenmukaista edellyttää, että toimivaltainen viranomainen takaa kaikki tämän direktiivin mukaiset oikeudet. Jos jäsenvaltion lainsäädännössä säädetään vähäisten rikkomusten osalta, että vapaudenmenetystä ei voida määrätä seuraamukseksi, tätä direktiiviä olisi näin ollen sovellettava ainoastaan menettelyihin tuomioistuimessa, jolla on toimivalta rikosasioissa.
- (17) Tätä direktiiviä olisi sovellettava ainoastaan rikosoikeudellisiin menettelyihin. Sitä ei olisi sovellettava muuntyyppisiin menettelyihin eikä etenäkään menettelyihin, jotka on suunniteltu erityisesti lapsia varten ja jotka saattavat johtaa suojelu-, kurinpito- tai kasvatustoimenpiteisiin.
- (18) Tämän direktiivin täytäntöönpanossa olisi otettava huomioon direktiivien 2012/13/EU ja 2013/48/EU säännökset. Tässä direktiivissä säädetään lasten ja vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantia koskevista täydentävistä lisätoimenpiteistä, jotta lasten erityistarpeet ja haavoittuvuus voidaan ottaa huomioon.
- (19) Lasten olisi saatava tietoa oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista. Tätä varten heille olisi erityisesti annettava lyhyt selitys oikeudellisen menettelyn seuraavista vaiheista siinä määrin kuin tämä on mahdollista rikosoikeudellisen menettelyn kannalta sekä asianomaisten viranomaisten roolista. Annettavien tietojen tulisi riippua tapauksen olosuhteista.
- (20) Lasten olisi saatava tietoa oikeudesta lääkärintarkastukseen varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja viimeistään vapaudenmenetyksen tapahtuessa, jos lapsen kohdistetaan tällainen toimenpide.
- (21) Jos lapsi menettää vapautensa, oikeuksia koskevaan ilmoitukseen, joka annetaan lapselle direktiivin 2012/13/EU mukaisesti, olisi sisällytettävä selkeät tiedot oikeuksista, jotka lapsella on tämän direktiivin nojalla.
- (22) Jäsenvaltioiden olisi annettava vanhempainvastuunkantajalle tiedot sovellettavista prosessuaalisista oikeuksista kirjallisesti, suullisesti tai molemmilla tavoilla. Tiedot olisi annettava mahdollisimman pian ja niin yksityiskohtaisina kuin on tarpeen menettelyn oikeudenmukaisuuden ja lapsen oikeuksien tehokkaan käytön takaamiseksi.
- (23) Joissakin olosuhteissa, jotka voivat liittyä myös ainoastaan yhteen vanhempainvastuunkantajaan, tiedot olisi annettava lapsen nimeämälle ja toimivaltaisen viranomaisen hyväksymälle muulle sopivalle aikuiselle. Esimerkki tällaisista olosuhteista on tilanne, jossa objektiiviset ja tosiasialliset perusteet viittaavat siihen tai antavat aihetta epäillä, että tietojen antaminen vanhempainvastuunkantajalle saattaisi vaarantaa merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn erityisesti silloin, kun todisteita saatetaan tuhota tai muuttaa, todistajiin saatetaan vaikuttaa tai vanhempainvastuunkantaja saattaa olla osallistunut väitettyyn rikolliseen toimintaan yhdessä lapsen kanssa.
- (24) Kun olosuhteet, jotka saivat toimivaltaiset viranomaiset antamaan tietoja muulle sopivalle aikuiselle kuin vanhempainvastuunkantajalle, lakkaavat olemasta, kaikki tiedot, jotka lapsi saa tämän direktiivin mukaisesti ja joilla on edelleen merkitystä oikeudellisessa menettelyssä, olisi annettava vanhempainvastuunkantajalle. Tämä vaatimus ei saisi pitkittää tarpeettomasti rikosoikeudellista menettelyä.

- (25) Epäillyillä tai syytetyillä lapsilla on oikeus käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti. Koska lapset ovat haavoittuvia eivätkä aina pysty täysin ymmärtämään ja seuraamaan rikosoikeudellista menettelyä, heillä olisi oltava avustaja tässä direktiivissä säädettyissä tilanteissa. Tällaisissa tilanteissa jäsenvaltioiden olisi järjestettävä lapselle avustaja, jollei lapsi tai vanhempainvastuunkantaja ole järjestänyt avustajaa. Jäsenvaltioiden olisi myönnettävä oikeusapua, jos tämä on tarpeen sen varmistamiseksi, että lapsella tosiasiaa on avustaja.
- (26) Avustajan apu tämän direktiivin nojalla edellyttää, että lapsella on oikeus käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU nojalla. Tästä syystä, jos direktiivin 2013/48/EU jonkin säännöksen soveltaminen tekisi mahdottomaksi sen, että lapsella on avustaja tämän direktiivin nojalla, kyseistä säännöstä ei olisi sovellettava lasten oikeuteen käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU nojalla. Toisaalta poikkeaminen tässä direktiivissä säädetystä oikeudesta avustajan apuun ei saisi vaikuttaa oikeuteen käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti eikä oikeuteen saada oikeusapua perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen sekä kansallisen oikeuden ja muun unionin oikeuden mukaisesti.
- (27) Avustajan apua koskevia tämän direktiivin säännöksiä olisi sovellettava ilman aiheetonta viivästystä heti kun lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Tässä direktiivissä avustajan avulla tarkoitetaan sitä, että avustaja antaa oikeudellista tukea ja edustaa lasta rikosoikeudellisen menettelyn aikana. Jos tässä direktiivissä säädetään avustajan avusta kuulusteluissa, avustajan olisi oltava läsnä. Avustajan apu ei edellytä sitä, että avustaja on läsnä kunkin tutkintatoimen tai todisteiden keräämistoimen aikana, sanotun kuitenkin vaikuttamatta lapsen oikeuteen käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti.
- (28) Edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, jäsenvaltioiden velvoite myöntää epäillylle tai syytetylle lapselle avustaja tämän direktiivin mukaisesti ei koske seuraavia: lapsen henkilöllisyyden toteaminen; sen määrittäminen, olisiko tutkinta aloitettava; aseiden hallussapidon todentaminen tai muu vastaava turvallisuuteen liittyvä seikka; muiden kuin tässä direktiivissä nimenomaisesti tarkoitettujen tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien toteuttaminen, kuten ruumiintarkastus, fyysinen tarkastus, verikoe, alkoholitestit tai vastaava testi taikka valokuvien tai sormenjälkien ottaminen; tai lapsen saattaminen toimivaltaisen viranomaisen tutkittavaksi taikka luovuttaminen vanhempainvastuunkantajalle tai muulle sopivalle aikuiselle kansallisen lainsäädännön mukaisesti.
- (29) Jos lapsesta, joka ei alun perin ollut epäilty tai syytetty, kuten todistajasta, tulee epäilty tai syytetty, hänellä olisi oltava oikeus olla todistamatta itseään vastaan ja oikeus vaieta unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesti, sellaisina kuin Euroopan unionin tuomioistuin, jäljempänä 'unionin tuomioistuin', ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat niitä tulkinneet. Tämän vuoksi tässä direktiivissä viitataan erikseen käytännön tilanteeseen, jossa tällaisesta lapsesta tulee poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä suorittaman kuulustelun aikana epäilty tai syytetty. Kun muusta lapsesta kuin epäillystä tai syytetyistä tulee tällaisen kuulustelun kuluessa epäilty tai syytetty, kuulustelu olisi keskeytettävä, kunnes lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty, ja hänellä on avustaja tämän direktiivin mukaisesti.
- (30) Edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, jäsenvaltioiden olisi voitava poiketa veloitteesta myöntää avustaja silloin, kun tämä ei ole oikeasuhteista tapauksen olosuhteet huomioon ottaen, edellyttäen, että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon. Lapsella olisi joka tapauksessa oltava avustaja, kun hänet saatetaan toimivaltaisen tuomioistuimen tai tuomarin tutkittavaksi tutkintavankeudesta päättämiseksi missä tahansa tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa menettelyn vaiheessa sekä tutkintavankeuden aikana. Lisäksi rikosoikeudelliseksi rangaistukseksi ei olisi määrättävä vapaudenmenetystä, jollei lapsi ole voinut käyttää avustajaa sellaisella tavalla, että hän on voinut käyttää oikeuttaan puolustukseen tehokkaasti ja joka tapauksessa istuntokäsittelyn aikana. Jäsenvaltioiden olisi voitava tehdä tätä koskevia käytännön järjestelyjä.
- (31) Jäsenvaltioiden olisi voitava väliaikaisesti poiketa veloitteesta myöntää avustaja oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa pakottavasta syystä, eli jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset tai jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen, muun muassa tietojen saamiseksi väitetyistä vakavaan rikokseen osallisista tai vakavaa rikosta koskevien tärkeiden todisteiden katoamisen välttämiseksi. Jostakin näistä pakottavista syistä tehdyn väliaikaisen poikkeuksen aikana toimivaltaisten viranomaisten olisi voitava kuulustella lasta ilman avustajan läsnäoloa edellyttäen, että hänelle on kerrottu, että hänellä on oikeus vaieta, ja hän voi käyttää kyseistä oikeutta ja että kuulustelu ei vaaranna oikeutta puolustukseen, mukaan luettuna oikeus olla todistamatta itseään vastaan.

Kuulustelu olisi siinä määrin kuin mahdollista voitava suorittaa ainoastaan sellaisten olennaisten tietojen saamiseksi, joiden avulla voidaan ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset tai estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen. Tämän väliaikaisen poikkeuksen väärinkäyttö vahingoittaisi lähtökohtaisesti peruuttamattomasti oikeutta puolustukseen.

- (32) Jäsenvaltioiden olisi selvästi asetettava kansallisessa lainsäädännössään perusteet ja kriteerit tällaiselle väliaikaiselle poikkeukselle, ja niiden olisi käytettävä sitä rajoitetusti. Kaikkien väliaikaisten poikkeusten olisi oltava oikeasuhteisia ja ajallisesti tiukasti rajoitettuja, niiden ei olisi perustuttava yksinomaan väitetyn rikoksen lajiin tai vakavuuteen, eivätkä ne saisi vaarantaa menettelyn yleistä oikeudenmukaisuutta. Jäsenvaltioiden olisi huolehdittava siitä, että kun muu toimivaltainen viranomainen kuin tuomari tai tuomioistuin sallii väliaikaisen poikkeuksen tämän direktiivin nojalla, väliaikaisen poikkeuksen sallimista koskevaa päätöstä voidaan arvioida tuomioistuimessa ainakin oikeudenkäyntivaiheessa.
- (33) Lapsen ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuus on olennaisen tärkeää puolustautumisoi-
keuksien tehokkaan käytön kannalta ja olennainen osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Jäsenvaltioiden olisi tämän vuoksi poikkeuksetta kunnioitettava lapsen ja hänen avustajansa välisten tapaamisten ja muun yhteydenpidon luottamuksellisuutta käytettäessä tässä direktiivissä säädettyä oikeutta avustajaan. Tämä direktiivi ei vaikuta menettelyihin, jotka koskevat tilannetta, jossa on olemassa objektiivisia ja tosiasiallisia olosuhteita, jotka antavat aiheita epäillä, että kyseinen avustaja on osallinen rikokseen yhdessä lapsen kanssa. Avustajan rikollista toimintaa ei saisi pitää legitimiinä apuna lapselle tämän direktiivin yhteydessä. Velvoite kunnioittaa luottamuksel-
lisuutta tarkoittaa sitä, että jäsenvaltiot pidättyvät häiritsemästä yhteydenpitoa tai kuuntelemasta sitä, ja sitä, että jos lapsi on menettänyt vapautensa tai on muuten valtion määräysvallassa olevassa paikassa, jäsenvaltiot varmistavat, että yhteydenpitoa koskevilla järjestelyillä taataan ja suojataan tällainen luottamuksellisuus. Sanottu ei rajoita vapautensa menettäneiden säilytystiloissa käytettäviä järjestelyjä, joilla estetään luvattomien lähetysten toimittaminen vapautensa menettäneille, kuten kirjeenvaihdon tarkastamista, edellyttäen, että tällaiset järjestelyt eivät anna toimivaltaisille viranomaisille mahdollisuutta lukea lapsen ja hänen avustajansa välisiä viestejä. Tällä direktiivillä ei liioin rajoiteta kansallisen lainsäädännön mukaisia menettelyjä, joiden mukaisesti kirjeenvaihdon eteenpäin toimittaminen voidaan kieltää, jos lähettäjä ei suostu siihen, että kirjeenvaihto toimitetaan ensin toimivaltaiselle tuomioistuimelle.
- (34) Tämä direktiivi ei rajoita luottamuksellisuuden rikkomista, kun se liittyy toimivaltaisten viranomaisten lailliseen valvontaoperaatioon. Tämä direktiivi ei myöskään rajoita Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaisesti kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi esimerkiksi kansallisten tiedusteluviranomaisten toimesta tehtävää työtä tai työtä, joka kuuluu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 72 artiklan soveltamisalaan; viimeksi mainitun artiklan mukaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kolmannen osan V osasto, joka koskee vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta, ei vaikuta niihin velvollisuuksiin, joita jäsenvaltioilla on yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi ja sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi.
- (35) Rikosoikeudellisessa menettelyssä epäillyllä tai syytetyllä lapsella olisi oltava oikeus yksilölliseen arviointiin, jossa selvitetään hänen erityistarpeensa suojelun, opetuksen, koulutuksen ja yhteiskuntaan sopeutumisen osalta sen määrittämiseksi, tarvitseeko lapsi erityistoimenpiteitä rikosoikeudellisen menettelyn aikana ja missä määrin hän niitä tarvitsee, mikä on hänen rikosoikeudellinen vastuunsa ja onko tietty seuraamus tai kasvatustoimenpide sopiva.
- (36) Yksilöllisessä arvioinnissa olisi otettava erityisesti huomioon lapsen persoonallisuus ja kehitystaso, lapsen taloudellinen ja sosiaalinen tausta sekä perhetausta, elinympäristö mukaan luettuna, ja lapsen mahdollinen erityinen haavoittuvuus, esimerkiksi oppimis- ja kommunikointivaikeudet.
- (37) Yksilöllisen arvioinnin laajuutta ja yksityiskohtaisuutta olisi voitava mukauttaa tapauksen olosuhteiden perusteella ottaen huomioon väitetyn rikoksen vakavuus ja toimenpiteet, joita voidaan toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen kyseiseen rikokseen. Lapsesta äskettäin tehtyä yksilöllistä arviointia voitaisiin käyttää, jos se saatetaan ajan tasalle.
- (38) Toimivaltaisten viranomaisten olisi otettava yksilöllisestä arvioinnista saadut tiedot huomioon määrittäessään, onko toteutettava lasta koskevia erityisiä toimenpiteitä, kuten käytännön avun antaminen; arvioidessaan mahdollisten lapsen kohdistuvien turvaamistoimenpiteiden, kuten tutkintavankeutta tai vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevien päätösten, asianmukaisuutta ja tehokkuutta; ja tehdessään päätöksiä tai toteuttaessaan toimia rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä, myös rangaistusta määrättäessä, lapsen yksilölliset ominaisuudet

ja olosuhteet huomioon ottaen. Se, että yksilöllinen arviointi ei vielä ole saatavilla, ei saisi estää toimivaltaisia viranomaisia toteuttamasta tällaisia toimenpiteitä tai tekemästä tällaisia päätöksiä edellyttäen, että noudatetaan tässä direktiivissä säädettyjä ehtoja, mukaan lukien yksilöllisen arvioinnin suorittaminen varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa. Ennen yksilöllistä arviointia suoritettavien toimenpiteiden tai tehtävien päätösten asianmukaisuutta ja tehokkuutta voitaisiin tarkastella uudelleen, kun yksilöllinen arviointi tulee saataville.

- (39) Yksilöllinen arviointi olisi suoritettava varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja sellaiseen aikaan, että syyttäjä, tuomari tai muu toimivaltainen viranomainen ehtii ottamaan siitä saadut tiedot huomioon ennen syytteen nostamista oikeudenkäyntiä varten. Syyte olisi kuitenkin mahdollista nostaa, vaikka yksilöllistä arviointia ei ole saatavilla, edellyttäen, että tämä on lapsen edun mukaista. Näin voidaan menetellä esimerkiksi tapauksessa, jossa lapsi on tutkintavankeudessa ja yksilöllisen arvioinnin odottaminen saattaisi pidentää tarpeettomasti tutkintavankeuden kestoa.
- (40) Jäsenvaltioiden olisi voitava poiketa velvoitteesta suorittaa yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteiden nojalla ottaen huomioon muun muassa väitetyn rikoksen vakavuus ja toimenpiteet, jotka voitaisiin toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen kyseiseen rikokseen, edellyttäen, että poikkeaminen on sopusoinnussa lapsen edun kanssa. Tällöin olisi otettava huomioon kaikki merkitykselliset tekijät, kuten se, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä tai voidaanko kyseinen asia käsitellä ilman syytteesen asettamista.
- (41) Velvollisuus huolehtia epäiltynä tai syytettynä olevista lapsista on edellytys lainkäytön oikeudenmukaisuudelle, etenkin jos lapsi on menettänyt vapautensa ja on tämän vuoksi erityisen heikossa asemassa. Vapautensa menettäneen lapsen henkilökohtaisen koskemattomuuden varmistamiseksi lapsella olisi oltava oikeus lääkärintarkastukseen. Lääkäriin tai muun pätevän ammattihenkilön olisi tehtävä lääkärintarkastus joko toimivaltaisten viranomaisten aloitteesta erityisesti silloin, kun lapsen erityinen terveydentila antaa aihetta siihen, taikka lapsen, vanhempainvastuunkantajan tai lapsen avustajan pyynnöstä. Jäsenvaltioiden olisi määrättävä käytännön järjestelyistä, jotka koskevat tämän direktiivin mukaisesti suoritettavia lääkärintarkastuksia ja lasten pääsyä tällaisiin tarkastuksiin. Tällaiset järjestelyt voisivat kattaa esimerkiksi tilanteet, joissa samasta lapsesta tehdään lyhyen ajan kuluessa kaksi tai useampia lääkärintarkastusta koskevia pyyntöjä.
- (42) Lapset, jotka ovat epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, eivät aina pysty ymmärtämään niiden kuulustelujen sisältöä, joihin he joutuvat. Jotta tällaisia lapsia voitaisiin suojella riittävästi, poliisiin tai muun lainvalvontaviranomaisen suorittama kuulustelu olisi sen vuoksi tallennettava audiovisuaalisin keinoin, jos se on oikeasuhteista, kun otetaan huomioon muun muassa se, onko avustaja läsnä ja onko lapsi menettänyt vapautensa, edellyttäen että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon. Tässä direktiivissä ei edellytetä, että jäsenvaltiot tallentavat audiovisuaalisin keinoin tuomarin tai tuomioistuimen suorittaman lasten kuulustelun.
- (43) Kun audiovisuaalinen tallenne on tehtävä tämän direktiivin mukaisesti mutta tallentaminen on ylitsepääsemättömän teknisen ongelman vuoksi mahdotonta, poliisiin tai muu lainvalvontaviranomaisen olisi voitava kuulustella lasta ilman, että kuulustelu tallennetaan audiovisuaalisin keinoin, edellyttäen että teknisen ongelman ratkaisemiseksi on toteutettu kohtuulliseksi katsottavat toimet, kuulustelua ei ole asianmukaista lykätä ja tämä on sopusoinnussa lapsen edun kanssa.
- (44) Lapsen kuulustelu olisi joka tapauksessa suoritettava niin, että hänen ikänsä ja kehitystasonsa otetaan huomioon, riippumatta siitä, tallennetaanko kuulustelu audiovisuaalisin keinoin vai ei.
- (45) Vapautensa menettäneet lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Jotta vältettäisiin vapaudenmenetyks ja erityisesti lapsen tutkintavankeus missä tahansa menettelyn vaiheessa ennen kuin tuomioistuin on määrittänyt lopullisesti, onko lapsi tehnyt rikoksen, olisi siten toteutettava erityistoimia, koska vapaudenmenetykseen liittyy lapsen fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen mahdollisesti vaikuttavia riskejä ja koska vapaudenmenetyks saattaisi johtaa ongelmiin siltä osin kuin kyse on lapsen sopeutumisesta takaisin yhteiskuntaan. Jäsenvaltiot voisivat tehdä käytännön järjestelyjä, jotka koskevat tämän vaatimuksen soveltamista säilöönottotilanteissa, esimerkiksi laatia suuntaviivoja tai ohjeita poliisiviranomaisille. Tämä vaatimus ei joka tapauksessa rajoita poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen mahdollisuutta ottaa lapsi kiinni tapauksissa, joissa tämä vaikuttaa ensi arviolta olevan tarpeen, kuten esimerkiksi itse teossa tai välittömästi rikoksen tapahduttua.

- (46) Toimivaltaisten viranomaisten olisi aina harkittava toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle (vaihtoehtoiset toimenpiteet), ja tällaisten toimenpiteiden olisi oltava mahdollisuuksien mukaan niiden käytettävissä. Vaihtoehtoisiin toimenpiteisiin voisi kuulua lapsen kieltäminen olemasta tietyissä paikoissa, velvollisuus oleskella tietyssä paikassa, yhteydenpidon rajoittaminen tiettyjen henkilöiden kanssa, velvollisuus ilmoittautua toimivaltaisille viranomaisille, osallistuminen koulutusohjelmiin tai, lapsen suostumuksella, osallistuminen terapia- tai vieroitusohjelmiin.
- (47) Tuomioistuimen, joka voisi toimia myös yhden tuomarin kokoonpanossa, olisi tarkasteltava säännöllisesti uudelleen lapsen määräämistä tutkintavankeuteen. Tuomioistuin voisi suorittaa tällaisen säännöllisen uudelleentarkastelun joko viran puolesta taikka lapsen, lapsen avustajan tai tuomioistuimen ulkopuolisen oikeusviranomaisen, erityisesti syyttäjän, pyynnöstä. Jäsenvaltioiden olisi säädettävä asiaa koskevista käytännön järjestelyistä muun muassa sellaisen tilanteen osalta, jossa tuomioistuin on jo suorittanut säännöllisen uudelleentarkastelun viran puolesta ja lapsi tai lapsen avustaja pyytää uuden uudelleentarkastelun suorittamista.
- (48) Jos lapsi on tutkintavankeudessa, hänen olisi saatava osakseen erityisiä suojelutoimenpiteitä. Hänet on lapsen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 37 artiklan c alakohdan mukaan erityisesti pidettävä erillään aikuisista, paitsi jos katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin. Kun tutkintavankeudessa oleva lapsi täyttää 18 vuotta, hänet olisi oltava mahdollista pitää edelleen erillään aikuisista, jos se on perusteltua kyseisen henkilön olosuhteet huomioon ottaen. Lasten haavoittuvuuden vuoksi olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tapaan, jolla tutkintavankeudessa olevia lapsia kohdellaan. Lapsilla olisi oltava pääsy koulutukseen tarpeidensa mukaisesti.
- (49) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että rikoksesta epäillyt tai syytetyt lapset, jotka poliisi on ottanut säilöön, pidetään erillään aikuisista, paitsi jos katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin tai jos poikkeuksellisissa olosuhteissa ei ole käytännössä mahdollista toimia näin, edellyttäen, että lapset pidetään säilössä yhdessä aikuisten kanssa tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen edun kanssa. Esimerkiksi harvaan asutuilla alueilla lapsia olisi voitava poikkeuksellisesti pitää poliisin säilössä aikuisten kanssa, paitsi jos tämä on lapsen edun vastaista. Tällaisissa tilanteissa toimivaltaisilta viranomaisilta olisi edellytettävä erityistä valppautta lapsen fyysisen koskemattomuuden ja hyvinvoinnin suojelemiseksi.
- (50) Lapsia olisi voitava pitää tutkintavankeudessa nuorten aikuisten kanssa, paitsi jos tämä on lapsen edun vastaista. Jäsenvaltioiden olisi määriteltävä, mitä henkilöitä pidetään nuorina aikuisina kansallisen lainsäädännön ja kansallisten menettelyjen mukaisesti. Jäsenvaltioita kannustetaan määrittelemään, että yli 24-vuotiaita ei pidetä nuorina aikuisina.
- (51) Jos lapsi on tutkintavankeudessa, jäsenvaltioiden olisi toteutettava tässä direktiivissä säädettyjä asianmukaisia toimenpiteitä. Tällaisilla toimenpiteillä olisi muun muassa varmistettava, että oikeus perhe-elämään toteutuu tosiasiallisesti ja säännöllisesti. Lapsella olisi oltava oikeus ylläpitää säännöllisesti yhteyksiä vanhempiinsa, perheeseensä ja ystäviinsä tapaamisten ja kirjeenvaihdon kautta, ellei lapsen etu tai oikeuden toteutuminen edellytä poikkeuksellisia rajoituksia.
- (52) Jäsenvaltioiden olisi myös toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan lapsen uskonnon- ja vakaumuksenvapauden kunnioittaminen. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti pidätyttävä puuttumasta lapsen uskontoon tai vakaumukseen. Jäsenvaltioilta ei kuitenkaan vaadita aktiivisia toimia lapsen uskonnonharjoituksen tukemiseksi.
- (53) Jäsenvaltioiden olisi myös tarvittaessa toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä muissa vapaudenmenetystilanteissa. Toteutettujen toimenpiteiden olisi oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia vapaudenmenetyksen luonteeseen, kuten poliisin säilöönottoon tai tutkintavankeuteen, sekä sen kestoon nähden.
- (54) Ammattihenkilöiden, jotka ovat suorassa yhteydessä lapsiin, olisi otettava huomioon eri-ikäisten lasten erityistarpeet ja varmistettava, että menettelyjä mukautetaan vastaavasti. Kyseisille ammattihenkilöille olisi tätä varten annettava erityistä koulutusta lasten kanssa toimimisesta.
- (55) Lapsia olisi kohdeltava tavalla, joka soveltuu heidän ikäänsä, kehitystasoonsa ja ymmärtämiskykyynsä, ottaen huomioon heidän mahdolliset erityistarpeensa, mukaan lukien kommunikaatiovaikeudet.

- (56) Ottaen huomioon oikeusperinteiden ja -järjestelmien erot eri jäsenvaltioissa lasten yksityisyys rikosoikeudellisten menettelyjen aikana olisi varmistettava mahdollisimman hyvin, jotta muun muassa helpotetaan lasten sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Jäsenvaltioiden olisi säädettävä, että lapsia koskevat tuomioistuinkäsittelyt järjestetään yleensä suljetuin ovin, tai sallittava, että tuomioistuin tai tuomari voi päättää järjestää tällaiset käsittelyt suljetuin ovin. Tämä ei rajoita päätösten antamista julkisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisesti.
- (57) Lapsilla olisi oltava oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuin käsittelyihin, joissa käsitellään heitä koskevia asioita. Jos lapsella on enemmän kuin yksi vanhempainvastuunkantaja, lapsella olisi oltava oikeus saada mukaan kaikki heistä, paitsi jos tämä ei ole käytännössä mahdollista toimivaltaisten viranomaisten kohtuullisiksi katsottavista toiminnoista huolimatta. Jäsenvaltioiden olisi määrättävä käytännön järjestelyistä, jotka koskevat lasten oikeutta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuin käsittelyihin, joissa käsitellään heitä koskevia asioita, sekä ehdoista, joiden mukaisesti tuomioistuin käsittelyssä mukana oleva henkilö voidaan tilapäisesti poistaa istunnosta. Tällaiset järjestelyt voivat koskea muun muassa tilannetta, jossa vanhempainvastuunkantaja ei voi tilapäisesti olla lapsen mukana tai jossa vanhempainvastuunkantaja ei halua käyttää mahdollisuutta olla lapsen mukana, edellyttäen, että lapsen etu otetaan huomioon.
- (58) Joissakin olosuhteissa, jotka voivat liittyä myös ainoastaan yhteen vanhempainvastuunkantajista, lapsella olisi oltava oikeus saada mukaan tuomioistuin käsittelyihin muu sopiva aikuinen kuin vanhempainvastuunkantaja. Tällaisista olosuhteista on kyse esimerkiksi silloin, kun vanhempainvastuunkantajan mukanaolo saattaisi vaarantaa merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn, erityisesti jos objektiiviset ja tosiasialliset olosuhteet viittaavat siihen tai antavat aihetta epäillä, että todisteita saatetaan tuhota tai muuttaa, todistajiin saatetaan vaikuttaa tai vanhempainvastuunkantaja saattaa olla osallistunut väitettyyn rikolliseen toimintaan yhdessä lapsen kanssa.
- (59) Lapsella olisi tämän direktiivin mukaisesti oltava myös oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa, joissa lapsi on läsnä, kuten poliisi kuulemisten aikana.
- (60) Syytetyn oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä perustuu perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrättyyn oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, sellaisena kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat sitä tulkinneet. Jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet lapsen kannustamiseksi olemaan läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, mukaan lukien kutsumalla lapsi henkilökohtaisesti kuultavaksi ja lähettämällä kutsusta kopio vanhempainvastuunkantajalle tai, jos tämä olisi lapsen edun vastaista, muulle sopivalle aikuiselle. Jäsenvaltioiden olisi säädettävä käytännön järjestelyistä, jotka koskevat lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä. Järjestelyihin voisi kuulua määräyksiä ehdoista, joiden mukaisesti lapsi voidaan tilapäisesti poistaa oikeudenkäynnistä.
- (61) Tiettyjä tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia olisi sovellettava etsittyyn lapseen siitä hetkestä, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.
- (62) Eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva menettely on keskeisen tärkeä rikosasioissa tehtävälle yhteistyölle jäsenvaltioiden välillä. Puitepäätökseen 2002/584/YOS sisältyvien määräaikojen noudattaminen on tällaisen yhteistyön kannalta olennaista. Kyseisiä määräaikoja olisi näin ollen noudatettava samalla kun etsittyjen lasten olisi voitava käyttää täysimääräisesti tämän direktiivin mukaisia oikeuksiaan eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä.
- (63) Jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tuomareilla ja syyttäjillä, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin, on alan erityispätevyys tai tosiasiallinen mahdollisuus erityiseen koulutukseen, joka koskee etenkin lapsen oikeuksia, asianmukaista kuulemistekniikkaa, lapsipsykologiaa ja lapsen tarpeisiin mukautettua viestinnän kieltä. Jäsenvaltioiden olisi myös toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla edistetään tällaisen erityisen koulutuksen antamista avustajille, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin.
- (64) Jotta tämän direktiivin vaikuttavuutta voidaan seurata ja arvioida, on tarpeen kerätä saatavilla olevista tiedoista merkityksellistä tietoa tässä direktiivissä säädettyjen oikeuksien toteutumisesta. Näitä tietoja ovat oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten tallentamat tiedot sekä mahdollisuuksien mukaan terveys- ja sosiaalipalvelujen keräämät hallinnolliset tiedot tässä direktiivissä säädettyjen oikeuksien osalta, erityisesti avustajan käyttöönsä saaneiden lasten määrä, toteutettujen yksilöllisten arviointien määrä, kuulemisteluista tehtyjen audiovisuaalisten tallenteiden määrä ja vapautensa menettäneiden lasten määrä.

- (65) Jäsenvaltioiden olisi kunnioitettava tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia ja taattava, että ne toteutuvat ilman minkäänlaista syrjintää, joka perustuu rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun sellaiseen seikkaan.
- (66) Tässä direktiivissä kunnioitetaan perusoikeuskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja perusoikeuksia ja periaatteita, mukaan lukien kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto, oikeus vapauteen ja turvallisuuteen, yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen, oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, lapsen oikeudet, vammaisten integroituminen yhteiskuntaan, oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen. Tämä direktiivi olisi pantava täytäntöön näiden oikeuksien ja periaatteiden mukaisesti.
- (67) Tässä direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Jäsenvaltioiden olisi voitava laajentaa tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi. Parempi suojan taso ei saisi olla este oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroiselle tunnustamiselle, jota näiden vähimmäissäntöjen on tarkoitus helpottaa. Jäsenvaltioiden myöntämän suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, sellaisina kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin niitä tulkitsevat.
- (68) Jäsenvaltiot eivät voi riittävällä tavalla saavuttaa tämän direktiivin tavoitteita, joita ovat yhteisten vähimmäisvaatimusten asettaminen rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyjä ja syytettyjä lapsia koskeville menettelytakeille, vaan ne voidaan toiminnan laajuuden ja vaikutusten vuoksi saavuttaa paremmin unionin tasolla. Sen vuoksi unioni voi toteuttaa toimenpiteitä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 5 artiklassa vahvistetun toissijaisuusperiaatteen mukaisesti. Mainitussa artiklassa vahvistetun suhteellisuusperiaatteen mukaisesti tässä direktiivissä ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.
- (69) Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitettyssä, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyssä pöytäkirjassa N:o 21 olevien 1 ja 2 artiklan mukaisesti nämä jäsenvaltiot eivät osallistu tämän direktiivin hyväksymiseen, direktiivi ei sido näitä jäsenvaltioita eikä sitä sovelleta niihin jäsenvaltioihin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mainitun pöytäkirjan 4 artiklan soveltamista.
- (70) Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitettyssä, Tanskan asemasta tehdyssä pöytäkirjassa N:o 22 olevien 1 ja 2 artiklan mukaisesti Tanska ei osallistu tämän direktiivin hyväksymiseen, direktiivi ei sido Tanskaa eikä sitä sovelleta Tanskaan.
- (71) Jäsenvaltiot ovat selittävistä asiakirjoista 28 päivänä syyskuuta 2011 annetun jäsenvaltioiden ja komission yhteisen poliittisen lausuman⁽¹⁾ mukaisesti sitoutuneet perustelluissa tapauksissa liittämään ilmoitukseen toimenpiteistä, jotka koskevat direktiivin saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä, yhden tai useamman asiakirjan, joista käy ilmi direktiivin osien ja kansallisen lainsäädännön osaksi saattamiseen tarkoitettujen välineiden vastaavien osien suhde. Tämän direktiivin osalta lainsäätäjät pitää tällaisten asiakirjojen toimittamista perusteltuna,

OVAT HYVÄKSYNEET TÄMÄN DIREKTIIVIN:

1 artikla

Kohde

Tässä direktiivissä säädetään yhteisistä vähimmäissäännöistä tietyille oikeuksille sellaisten lasten osalta, jotka ovat

- a) epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä; tai
- b) puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisen eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena, jäljempänä 'etsitty'.

⁽¹⁾ EUVL C 369, 17.12.2011, s. 14.

2 artikla

Soveltamisala

1. Tätä direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka ovat epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan sen kysymyksen lopulliseen ratkaisemiseen saakka, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, sekä tarvittaessa rangaistuksen määräämiseen ja muutoksenhaun ratkaisemiseen saakka.

2. Tätä direktiiviä sovelletaan etsittyyn lapseen 17 artiklan mukaisesti siitä lähtien, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

3. Tätä direktiiviä tai sen tiettyjä säännöksiä, lukuun ottamatta 5 artiklaa, 8 artiklan 3 kohdan b alakohtaa ja 15 artiklaa siltä osin kuin kyseisissä säännöksissä viitataan vanhempainvastuunkantajaan, sovelletaan tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin henkilöihin, jotka olivat lapsia menettelyn kohteeksi joutuessaan mutta jotka ovat sen jälkeen täyttäneet 18 vuotta, jos tämän direktiivin tai sen tiettyjen säännösten soveltaminen on asianmukaista ottaen huomioon tapauksen kaikki olosuhteet, muun muassa asianomaisen henkilön kehitystaso ja haavoittuvuus. Jäsenvaltiot voivat päättää, että tätä direktiiviä ei sovelleta sen jälkeen, kun asianomainen henkilö on täyttänyt 21 vuotta.

4. Tätä direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka eivät aluksi olleet epäiltyjä tai syytettyjä mutta joista poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen suorittaman kuulustelun aikana tulee epäiltyjä tai syytettyjä.

5. Tämä direktiivi ei vaikuta rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa koskeviin kansallisiin sääntöihin.

6. Kun kyse on vähäisistä rikkomuksista ja

a) jos jäsenvaltion lainsäädännössä säädetään, että jokin muu viranomainen kuin tuomioistuin, jolla on toimivalta rikosasioissa, määrää rangaistuksen, ja tällaisen rangaistuksen määräämisestä on mahdollista valittaa tällaiseen tuomioistuimeen tai saattaa se tällaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi; tai

b) jos rangaistukseksi ei voida määrätä vapaudenmenetystä,

tätä direktiiviä sovelletaan ainoastaan menettelyihin tuomioistuimessa, jolla on toimivalta rikosasioissa, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Tätä direktiiviä on joka tapauksessa sovellettava kaikilta osin, jos lapsi menettää vapautensa, riippumatta siitä, missä vaiheessa rikosoikeudellinen menettely on.

3 artikla

Määritelmät

Tässä direktiivissä tarkoitetaan

1) 'lapsella' alle 18-vuotiaasta henkilöä;

2) 'vanhempainvastuunkantajalla' ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden;

3) 'vanhempainvastuulla' oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella, mukaan lukien oikeus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeus.

Mikäli ei ole varmuutta siitä, onko henkilö täyttänyt 18 vuotta, hänen oletetaan ensimmäisen kohdan 1 alakohtaa sovellettaessa olevan lapsi.

4 artikla

Tiedonsaantioikeus

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kun lapselle annetaan tieto siitä, että hän on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, hänelle ilmoitetaan viipymättä hänen oikeuksistaan direktiivin 2012/13/EU mukaisesti sekä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista.

Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että lapselle ilmoitetaan tässä direktiivissä säädetyistä oikeuksista. Lapselle on ilmoitettava

- a) viipymättä, kun hänelle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty,
 - i) oikeudesta vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin, kuten 5 artiklassa säädetään;
 - ii) oikeudesta avustajan apuun, kuten 6 artiklassa säädetään;
 - iii) oikeudesta yksityisyyden suojaan, kuten 14 artiklassa säädetään;
 - iv) oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä, kuten 15 artiklan 4 kohdassa säädetään;
 - v) oikeudesta oikeusapuun, kuten 18 artiklassa säädetään;
- b) varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa
 - i) oikeudesta yksilölliseen arviointiin, kuten 7 artiklassa säädetään;
 - ii) oikeudesta lääkärintarkastukseen, oikeus lääkintäapuun mukaan luettuna, kuten 8 artiklassa säädetään;
 - iii) oikeudesta vapaudenmenetyksen keston rajoittamiseen ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden käyttöön, oikeus tutkintavankeuden säännölliseen uudelleentarkasteluun mukaan luettuna, kuten 10 ja 11 artiklassa säädetään;
 - iv) oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin, kuten 15 artiklan 1 kohdassa säädetään;
 - v) oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, kuten 16 artiklassa säädetään;
 - vi) oikeudesta tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin, kuten 19 artiklassa säädetään;
- c) vapaudenmenetyksen tapahtuessa oikeudesta tietynlaiseen kohteluun vapaudenmenetyksen aikana, kuten 12 artiklassa säädetään.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 1 kohdassa tarkoitetut tiedot annetaan kirjallisesti, suullisesti tai molemmilla tavoilla sekä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä ja että annetut tiedot kirjataan kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamisen menettelyä käyttäen.

3. Jos lapselle annetaan oikeuksia koskeva ilmoitus direktiivin 2012/13/EU mukaisesti, jäsenvaltioiden on varmistettava, että kyseiseen ilmoitukseen liitetään viittaus oikeuksiin, jotka lapsella on tämän direktiivin nojalla.

5 artikla

Oikeus vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vanhempainvastuunkantajalle annetaan mahdollisimman pian tiedot, jotka lapsella on oikeus saada 4 artiklan mukaisesti.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut tiedot on annettava lapsen nimeämälle ja toimivaltaisen viranomaisen hyväksymälle muulle sopivalle aikuiselle, jos kyseisten tietojen antaminen vanhempainvastuunkantajalle

- a) olisi lapsen edun vastaista;
- b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa;
- c) saattaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella vaarantaa merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn.

Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomainen ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö ja annettava tiedot tälle. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

3. Kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta, kaikki tiedot, jotka lapsi saa 4 artiklan mukaisesti ja joilla on edelleen merkitystä oikeudellisessa menettelyssä, on annettava vanhempainvastuunkantajalle.

6 artikla

Avustajan apu

1. Lapsella, joka on epäilty tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, on oikeus käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti. Tämä direktiivi ja varsinkin tämä artikla ei millään tavalla vaikuta tähän oikeuteen.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on avustaja tämän artiklan mukaisesti, jotta hän voi tehokkaasti käyttää oikeutta puolustukseen.

3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsi saa avustajan ilman aiheetonta viivästystä heti, kun hänelle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Lapsella on joka tapauksessa oltava avustaja mistä hyvänsä seuraavasta ajankohdasta alkaen, sen mukaan mikä niistä on aikaisin:

- a) ennen kuin poliisi tai muu lainvalvonta- tai oikeusviranomainen kuulustelee häntä;
- b) tutkinta- tai muiden toimivaltaisten viranomaisten suorittaessa tutkintatoimia tai muita todisteiden keräämistöitä 4 kohdan c alakohdan mukaisesti;
- c) ilman aiheetonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen;
- d) hyvissä ajoin ennen rikosasioissa toimivaltaiseen tuomioistuimeen kutsutun lapsen kuulemista kyseisessä tuomioistuimessa.

4. Avustajan apu tarkoittaa seuraavaa:

- a) jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus tavata yksityisesti avustajaa, joka edustaa häntä, ja pitää yhteyttä tämän kanssa, myös ennen poliisin tai muun lainvalvonta- tai oikeusviranomaisen suorittamaa kuulustelua;
- b) jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on avustaja kuulustelun aikana ja että avustaja voi tosiasiallisesti osallistua hänen kuulusteluunsa. Tällaisen osallistumisen on tapahduttava kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti, edellyttäen, että kyseiset menettelyt eivät rajoita kyseessä olevan oikeuden tosiasiallista käyttöä tai olennaista tarkoitusta. Kun avustaja osallistuu kuulusteluun, osallistuminen on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamismenettelyä käyttäen;

c) jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on avustaja ainakin seuraavien tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien aikana, jos kyseisistä toimista on säädetty kansallisessa lainsäädännössä ja jos epäillyn tai syytetyn on oltava tai hän saa olla läsnä kyseisen toimen aikana:

- i) ryhmätunnistukset;
- ii) vastakkainkuulustelut;
- iii) rikospaikan rekonstruoinnit.

5. Jäsenvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuutta käytettäessä tämän direktiivin mukaista oikeutta avustajaan. Tällaiseen yhteydenpitoon kuuluvat tapaamiset, kirjeenvaihto, puhelinkeskustelut ja muunlainen kansallisen lainsäädännön nojalla sallittu yhteydenpito.

6. Edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon, jäsenvaltiot voivat poiketa 3 kohdasta silloin, kun avustajan apu ei ole oikeasuhteista tapauksen olosuhteissa, ottaen huomioon väitetyn rikoksen vakavuus, tapauksen monimutkaisuus ja toimenpiteet, joita voidaan toteuttaa tällaisen rikoksen johdosta.

Jäsenvaltioiden on joka tapauksessa varmistettava, että lapsella on avustaja

- a) silloin, kun hänet saatetaan toimivaltaisen tuomioistuimen tai tuomarin tutkittavaksi tutkintavankeudesta päättämiseksi missä tahansa tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa menettelyn vaiheessa; ja
- b) tutkintavankeuden aikana.

Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että rikosoikeudelliseksi rangaistukseksi määrätään vapaudenmenetyks ainoastaan, jos lapsi on voinut käyttää avustajaa sellaisella tavalla, että hän on voinut käyttää oikeutta puolustukseen tehokkaasti, ja joka tapauksessa istuntokäsittelyn aikana.

7. Jos lapsella on oltava avustaja tämän artiklan mukaisesti mutta avustaja ei ole läsnä, toimivaltaisten viranomaisten on lykättävä lapsen kuulustelua tai muita 4 artiklan c alakohdassa säädettyjä tutkintatoimia tai todisteiden keräämistoimia kohtuullisen ajan, jotta avustaja voi saapua paikalle tai, jos lapsi ei ole nimennyt avustajaa, jotta lapselle voidaan järjestää avustaja.

8. Jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisissa olosuhteissa ja vain oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa väliaikaisesti poiketa 3 kohdassa säädettyjen oikeuksien soveltamisesta siltä osin kuin tämä on tapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen perusteltua jommastakummasta seuraavasta pakottavasta syystä:

- a) jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset;
- b) jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen.

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset ottavat tätä kohtaa soveltaessaan huomioon lapsen edun.

Päätöksen kuulustelun suorittamisesta ilman avustajaa tämän kohdan nojalla voi tehdä ainoastaan tapauskohtaisesti joko oikeusviranomainen tai, edellyttäen että tällainen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun, muu toimivaltainen viranomainen.

7 artikla

Oikeus yksilölliseen arviointiin

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsen suojelua, koulutusta ja yhteiskuntaan sopeutumista koskevat erityiset tarpeet otetaan huomioon.

2. Tätä varten lapsesta, joka on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, on tehtävä yksilöllinen arviointi. Yksilöllisessä arvioinnissa on otettava erityisesti huomioon lapsen persoonallisuus ja kehitystaso, lapsen taloudellinen ja sosiaalinen tausta sekä perhetausta ja lapsen mahdollinen erityinen haavoittuvuus.
3. Yksilöllisen arvioinnin laajuus ja yksityiskohtaisuus voi vaihdella tapauksen olosuhteiden perusteella, niiden toimenpiteiden perusteella, joita voidaan toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen väitettyyn rikokseen, ja sen perusteella, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi.
4. Yksilöllisessä arvioinnissa on selvitettävä ja kirjattava asianomaisen jäsenvaltion kirjaamismenettelyn mukaisesti lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia ja olosuhteita koskevat tiedot, joista voi olla hyötyä toimivaltaisille viranomaisille, kun ne
 - a) määrittävät, onko toteutettava lapsen edun mukaisia erityisiä toimenpiteitä;
 - b) arvioivat mahdollisten lapsen kohdistuvien turvaamistoimenpiteiden asianmukaisuutta ja tehokkuutta;
 - c) tekevät päätöksiä tai toteuttavat toimia rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä, myös rangaistusta määrätessään.
5. Yksilöllinen arviointi on tehtävä varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja ennen syytteen asettamista, jollei 6 kohdasta muuta johdu.
6. Vaikka yksilöllistä arviointia ei ole saatavilla syyte voidaan kuitenkin nostaa, jos tämä on lapsen edun mukaista ja yksilöllinen arviointi on joka tapauksessa saatavilla istuntokäsittelyn alkaessa.
7. Yksilöllinen arviointi on tehtävä niin, että lapsi osallistuu siihen tiiviisti. Sen suorittaa pätevä henkilöstö noudattaen mahdollisuuksien mukaan monialaista lähestymistapaa, ja mukana on tarvittaessa vanhempainvastuunkantaja tai 5 ja 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen ja/tai erikoistunut ammattihenkilö.
8. Jos seikat, joihin yksilöllinen arviointi perustuu, muuttuvat merkittävästi, jäsenvaltioiden on varmistettava, että arviointi saatetaan ajan tasalle rikosoikeudellisen menettelyn aikana.
9. Jäsenvaltiot voivat poiketa velvoitteesta tehdä yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja edellyttäen, että se on sopusoinnussa lapsen edun kanssa.

8 artikla

Oikeus lääkärintarkastukseen

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vapautensa menettäneellä lapsella on oikeus päästä ilman aiheetonta viivästystä lääkärintarkastukseen, jossa on erityisesti tarkoitus arvioida hänen yleistä henkistä ja fyysistä tilaansa. Lääkärintarkastuksen on oltava mahdollisimman noninvasiivinen, ja lääkärin tai muun pätevän ammattihenkilön on tehtävä se.
2. Lääkärintarkastuksen tulokset on otettava huomioon määritettäessä lapsen kykyä olla kuulustelun, muiden tutkintatoimien tai todisteiden keräämistöimien taikka minkä tahansa muiden häneen suunnattujen tai suunnattavien toimenpiteiden kohteena.
3. Lääkärintarkastus on tehtävä joko toimivaltaisten viranomaisten aloitteesta erityisesti silloin, kun lapsen erityinen terveydentila antaa aiheita siihen, tai jonkun seuraavista henkilöistä esittämästä pyynnöstä:
 - a) lapsi;
 - b) vanhempainvastuunkantaja tai 5 ja 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen;
 - c) lapsen avustaja.

4. Lääkärintarkastuksen johtopäätös on esitettävä kirjallisesti. Tarvittaessa on annettava lääkintäapua.
5. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että olosuhteiden niin vaatiessa tehdään toinen lääkärintarkastus.

9 artikla

Kuulustelun tallentaminen audiovisuaalisin keinoin

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että poliisin tai muiden lainvalvontaviranomaisten rikosoikeudellisen menettelyn aikana suorittamat lapsen kuulustelut tallennetaan audiovisuaalisin keinoin, jos se on tapauksen olosuhteisiin nähden oikeasuhteista, ottaen huomioon muun muassa se, onko avustaja läsnä ja onko lapsi menettänyt vapautensa, edellyttäen, että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon.
2. Jos kuulustelua ei tallenneta audiovisuaalisin keinoin, se on tallennettava muulla asianmukaisella tavalla, esimerkiksi laatimalla kirjallinen pöytäkirja, joka tarkastetaan asianmukaisesti.
3. Tällä artiklalla ei rajoiteta mahdollisuutta esittää ainoastaan lapsen henkilöllisyyden määrittämiseksi kysymyksiä ilman audiovisuaalista tallentamista.

10 artikla

Vapaudenmenetyksen keston rajoittaminen

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsen vapaudenmenetys missä tahansa menettelyn vaiheessa on mahdollisimman lyhytaikainen. Lapsen ikä ja hänen yksilöllinen tilanteensa sekä tapauksen erityiset olosuhteet on otettava asianmukaisesti huomioon.
2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsi määrätään menettämään vapautensa, erityisesti tutkintavankeuteen, vasta viimeisenä keinona. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeus perustuu perusteltuun päätökseen, joka voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun tuomioistuimessa. Tuomioistuimen on myös tarkasteltava tällaista päätöstä säännöllisesti uudelleen kohtuullisin väliajoin joko viran puolesta taikka lapsen, lapsen avustajan tai tuomioistuimen ulkopuolisen oikeusviranomaisen pyynnöstä. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tämän kohdan nojalla tehtävät päätökset tehdään ilman aiheetonta viivästystä, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeuslaitoksen riippumattomuutta.

11 artikla

Vaihtoehtoiset toimenpiteet

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisilla viranomaisilla on, sikäli kuin se on mahdollista, käytettävissään toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle (vaihtoehtoiset toimenpiteet).

12 artikla

Tietynlainen kohtelu vapaudenmenetyksen yhteydessä

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeudessa oleva lapsi pidetään erillään aikuisista, paitsi jos katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin.

2. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että poliisin säilöön otetut lapset pidetään erillään aikuisista, paitsi jos
 - a) katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin; tai
 - b) poikkeuksellisissa olosuhteissa ei ole käytännössä mahdollista toimia näin, edellyttäen, että lapset pidetään säilössä yhdessä aikuisten kanssa tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen edun kanssa.
3. Jäsenvaltioiden on säädettävä, että kun tutkintavankeudessa oleva täyttää 18 vuotta, kyseinen henkilö on mahdollista pitää edelleen erillään muista tutkintavankeudessa olevista aikuisista, jos se on perusteltua henkilön olosuhteet huomioon ottaen, edellyttäen, että tämä on sopusoinnussa kyseisen henkilön kanssa tutkintavankeudessa olevien lasten edun kanssa, sanotun kuitenkin rajoittamatta 1 kohdan soveltamista.
4. Rajoittamatta 1 kohdan soveltamista ja ottaen huomioon 3 kohta lasta voidaan pitää tutkintavankeudessa nuorten aikuisten kanssa, paitsi jos tämä on lapsen edun vastaista.
5. Jos lapsi on tutkintavankeudessa, jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla
 - a) varmistetaan lapsen terveys ja fyysinen ja henkinen kehitys sekä vaalitaan niitä;
 - b) varmistetaan lapsen, myös fyysisesti vammaisen ja aistivammaisen lapsen tai lapsen, jolla on oppimisvaikeuksia, oikeus koulutukseen;
 - c) varmistetaan, että lapsen oikeus perhe-elämään toteutuu tosiasiallisesti ja säännöllisesti;
 - d) varmistetaan lapsen mahdollisuus osallistua ohjelmiin, joilla edistetään hänen kehitystään ja sopeutumistaan takaisin yhteiskuntaan; ja
 - e) varmistetaan lapsen uskonnon- ja vakaumuksenvapauden kunnioittaminen.

Tämän kohdan mukaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia tutkintavankeuden kestoon nähden.

Ensimmäisen alakohdan a ja e alakohtaa sovelletaan myös muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen. Toteutettujen toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia vapaudenmenetykseen nähden.

Ensimmäisen alakohdan b, c ja d alakohtaa sovelletaan muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen ainoastaan siinä määrin kuin tämä on asianmukaista ja oikeasuhteista tällaisten tilanteiden luonteeseen ja kestoon nähden.

6. Jäsenvaltioiden on pyrittävä varmistamaan, että vapautensa menettäneet lapset voivat tavata vanhempainvastuunkantajan mahdollisimman pian, kun tapaaminen on tutkinnallisten ja toiminnallisten vaatimusten mukaista. Tämä kohta ei rajoita muun sopivan aikuisen nimeämistä 5 tai 15 artiklan nojalla.

13 artikla

Tapausten nopea ja huolellinen käsittely

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että lapsia koskevat rikosoikeudelliset menettelyt käsitellään kiireellisesti ja asianmukaista huolellisuutta noudattaen.
2. Jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että lapsia kohdellaan aina tavalla, joka suojelee heidän ihmisarvoaan ja soveltuu heidän ikäänsä, kehitystasoonsa ja ymmärtämiskykyynsä ja jolla otetaan huomioon heidän mahdolliset erityistarpeensa, mukaan lukien kommunikaatiovaikeudet.

14 artikla

Oikeus yksityisyyden suojaan

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lasten yksityisyyttä suojataan rikosoikeudellisten menettelyjen aikana.
2. Tätä varten jäsenvaltioiden on joko säädettävä, että lapsia koskevat tuomioistuinkäsittelyt järjestetään yleensä suljetuin ovin, tai sallittava, että tuomioistuin tai tuomari voi päättää järjestää tällaiset käsittelyt suljetuin ovin.
3. Jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että 9 artiklassa tarkoitettuja tallenteita ei levitetä julkisesti.
4. Jäsenvaltioiden on sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta sekä tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioittaen kannustettava tiedotusvälineitä toteuttamaan itsesääntelytoimenpiteitä tässä artiklassa säädettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi.

15 artikla

Lapsen oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan menettelyihin

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin, joissa käsitellään häntä koskevia asioita.
2. Lapsella on oikeus saada mukaan muu sopiva aikuinen, jonka lapsi on nimennyt ja jonka toimivaltainen viranomainen on hyväksynyt, jos lapsen mukana olevan vanhempainvastuunkantajan läsnäolo tuomioistuinkäsittelyssä
 - a) olisi lapsen edun vastaista;
 - b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa; tai
 - c) vaarantaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn.

Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomainen ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö, joka voi olla lapsen mukana menettelyissä. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

3. Kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta, lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan jäljellä oleviin tuomioistuinkäsittelyihin.
4. Edellä 1 kohdassa säädetyn oikeuden lisäksi jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja tai 2 kohdassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä, joissa lapsi on läsnä, jos toimivaltainen viranomainen katsoo, että
 - a) kyseisen henkilön mukanaolo on lapsen edun mukaista; ja
 - b) kyseisen henkilön läsnäolo ei haittaa rikosoikeudellista menettelyä.

*16 artikla***Lapsen oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä ja osallistua siihen**

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus olla läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, ja toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta hän voi osallistua tehokkaasti oikeudenkäyntiin, muun muassa antamalla hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä.
2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella, joka ei ole ollut läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon direktiivin (EU) 2016/343 ja siinä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

*17 artikla***Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevat menettelyt**

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 4, 5, 6, 8, 10–15 ja 18 artiklassa tarkoitettuja oikeuksia sovelletaan soveltuvin osin, kun kyse on etsitystä lapsesta, joka pidätetään eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien menettelyjen mukaisesti täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

*18 artikla***Oikeus oikeusapuun**

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeusapua koskevassa kansallisessa lainsäädännössä taataan 6 artiklassa tarkoitetun, avustajan apua koskevan oikeuden tosiasiallinen toteutuminen.

*19 artikla***Oikeussuojakeinot**

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella, joka on epäilty tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä, sekä etsityllä lapsella on käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos hänen tämän direktiivin mukaisia oikeuksiaan loukataan.

*20 artikla***Koulutus**

1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että lainvalvontaviranomaisten sekä vapautensa menettäneiden säilytystilojen työntekijät, jotka käsittelevät lapsia koskevia tapauksia, saavat lapsen oikeuksia, asianmukaista kuulustelutekniikkaa, lapsipsykologiaa ja lapsen tarpeisiin mukautettua viestinnän kieltä koskevaa erityistä koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät.
2. Jäsenvaltioiden on tuomareiden ja syyttäjien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tuomareilla ja syyttäjillä, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin, on alan erityispätevyys, tosiasiallinen mahdollisuus erityiseen koulutukseen tai nämä molemmat, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta ja eri tapoja, joilla oikeuslaitokset ovat järjestäytyneet jäsenvaltioissa.

3. Jäsenvaltioiden on oikeudellisten ammattien harjoittajien riippumattomuutta ja avustajien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla edistetään 2 kohdassa tarkoitettua erityisen koulutuksen antamista avustajille, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin.

4. Jäsenvaltioiden on julkisten palvelujensa kautta tai rahoittamalla lasten tukijärjestöjä edistettävä aloitteita, jotka mahdollistavat sen, että lasten tukipalveluja ja korjaavan oikeuden palveluja tarjoavat tahot saavat asianmukaista koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät, ja sen, että ne noudattavat ammatillisia vaatimuksia sen varmistamiseksi, että näitä palveluja tarjotaan puolueettomasti, kunnioittavasti ja ammattitaitoisesti.

21 artikla

Tiedonkeruu

Jäsenvaltioiden on viimeistään 11 päivänä kesäkuuta 2021 ja sen jälkeen joka kolmas vuosi toimitettava komissiolle saatavilla olevat tiedot, joista ilmenee, miten tässä direktiivissä vahvistetut oikeudet on pantu täytäntöön.

22 artikla

Kustannukset

Jäsenvaltioiden on riippumatta siitä, miten menettely päättyy, vastattava 7, 8 ja 9 artiklan soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista, paitsi jos 8 artiklan soveltamisesta aiheutuvat kustannukset katetaan sairausvakuutuksesta.

23 artikla

Suojan tason säilyttäminen

Tämän direktiivin säännösten ei ole katsottava rajoittavan perusoikeuskirjassa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja muissa asiaa koskevissa kansainvälisen oikeuden määräyksissä, erityisesti lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen määräyksissä, tai minkään jäsenvaltion oikeudessa turvattuja oikeuksia tai menettelyllisiä takeita eikä poikkeavan niistä, jos nämä tarjoavat tätä direktiiviä korkeatasoisemman suojan.

24 artikla

Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä

1. Jäsenvaltioiden on saatettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 11 päivänä kesäkuuta 2019. Niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä.

Näissä jäsenvaltioiden antamissa säädöksissä on viitattava tähän direktiiviin tai niihin on liitettävä tällainen viittaus, kun ne julkaistaan virallisesti. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, miten viittaukset tehdään.

2. Jäsenvaltioiden on toimitettava tässä direktiivissä säännellyistä kysymyksistä antamansa kansalliset säännökset kirjallisina komissiolle.

*25 artikla***Kertomus**

Komissio toimittaa viimeistään 11 päivänä kesäkuuta 2022 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tämän direktiivin noudattamiseksi tarvittavat toimenpiteet, mukaan lukien arvio 6 artiklan soveltamisesta, sekä liittää siihen tarvittaessa säädösehdotuksia.

*26 artikla***Voimaantulo**

Tämä direktiivi tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu *Euroopan unionin virallisessa lehdessä*.

*27 artikla***Osoitus**

Tämä direktiivi on osoitettu jäsenvaltioille perussopimusten mukaisesti.

Tehty Strasbourgissa 11 päivänä toukokuuta 2016.

Euroopan parlamentin puolesta

Puhemies

M. SCHULZ

Neuvoston puolesta

Puheenjohtaja

J. A. HENNIS-PLASSCHAERT

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7105 (PDF)
ISBN 978-952-259-698-7 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi